

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Dopady trestného činu na život obětí

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Daniela Frajmanová

Studijní program: N6731 Sociální politika a sociální práce

Obor: Sociální práce

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph. D.

Zadání diplomové práce

Autor:	Daniela Frajmanová
Studium:	U208
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	Dopady trestného činu na život obětí
Název diplomové práce AJ:	Impacts of criminal offence on victims' lives

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude zabývat oběťmi trestných činů, konkrétně dopady na jejich život a následnou pomocí obětem v sociální oblasti v České republice. Vymezeny budou poznatky čerpané z odborné literatury spojeny s daným tématem. V praktické části budou využity kvalitativní výzkumné strategie.

Čírtková, L., Vitoušová, P. 2007. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese. Praha: Grada Velikovská, M. 2016. Psychologie obětí trestných činů. Praha: Grada Publishing, a. s. (kapitola 2. Oběť trestného činu a kapitola 5. Viktimologická prevence)

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	prof. PhDr. Jana Levická, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	30.4.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma *Dopady trestného činu na život obětí* vypracovala pod vedením vedoucí práce PhDr. Daniely Květenkové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Dřevěnici dne 6. 4. 2022

.....

Bc. Daniela Frajmanová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce PhDr. Daniele Květenké, Ph.D., za její čas, cenné rady a odbornou pomoc, které mi v průběhu psaní této práce poskytla. Dále děkuji mé rodině, která mi byla velkou oporou po celou dobu psaní této práce.

Anotace

FRAJMANOVÁ, Daniela. *Dopady trestného činu na život obětí*. Hradec Králové, 2022. 58 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Ústav sociální práce. Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph. D.

Diplomová práce s názvem *Dopady trestného činu na život obětí* se zabývá oběťmi trestných činů, konkrétně dopady na jejich život a následnou pomoc obětem v sociální oblasti v Královéhradeckém kraji. Jsou vymezeny poznatky čerpané z odborné literatury spojeny s daným tématem. Teoretická část se skládá z pěti kapitol. V první kapitole jsou definovány pojmy spojené s obětí trestného činu, druhá kapitola definuje viktimizaci, v dalších kapitolách se práce zabývá právní úpravou a právem obětí, dopady trestného činu na oběť a její okolí a poslední kapitola vymezuje typy pomoci obětem a konkrétní organizace, které tyto služby poskytují a zároveň jsou součástí metodologické části práce. V metodologické části je využita kvalitativní výzkumná strategie a sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Na základě vlastního výzkumného šetření, analýzy a interpretace dat byly výsledky shrnuty do závěrečných kapitol.

Klíčová slova: oběť, trestný čin, pomoc

Annotation

FRAJMANOVÁ, Daniela. *Impacts of criminal offence on victims' lives*. Hradec Králové, 2022. 58 p. Master Degree Thesis. University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Institute of Social Work.

The diploma thesis entitled *Impacts of criminal offence on victims' lives* deals with victims of crime, specifically the effects on their lives and the subsequent assistance to victims in the social field in the Hradec Králové region. The findings drawn from the literature related to the topic are defined. The theoretical part consists of five chapters. The first chapter defines the terms associated with the victim of crime, the second chapter defines victimization, in other chapters the thesis deals with the legislation and law of victims, the effects of crime on the victim and his surroundings and the last chapter defines the types of assistance to victims and specific organizations. services are provided and are also part of the methodological part of the work. The methodological part uses a qualitative research strategy and data collection took place through a semi-structured interview. Based on our own research, analysis and interpretation of data, the results were summarized in the final chapters.

Keywords: victim, delict, help

OBSAH

Úvod.....	4
1 Cíl práce a nástin metodiky zpracování	6
2 Vymezení pojmů, které jsou spojeny s obětí trestného činu.....	8
3 Viktimizace	12
3.1 Primární viktimizace.....	12
3.2 Sekundární viktimizace	13
3.3 Terciální viktimizace	14
3.4 Reviktimizace	15
4 Právní úprava a práva obětí.....	16
4.1 Práva poškozených	17
5 Dopady trestného činu na oběť a její okolí	20
5.1 Faktory ovlivňující dopad TČ na oběť	21
5.2 Prožívání újmy.....	23
6 Typy pomoci obětem trestného činu.....	24
6.1 Laická pomoc	24
6.2 Psychologická pomoc/intervence	25
6.3 Sociální pomoc	26
6.4 Právní pomoc.....	28
6.5 Organizace poskytující pomoc obětem.....	28
7 Metodologie výzkumného šetření.....	31
7.1 Výzkumná strategie a cíle výzkumu.....	31
7.2 Technika sběru dat.....	34
7.3 Výzkumný soubor.....	35
8 Analýza výzkumného šetření	37

8.1	Analýza a interpretace dílčích výzkumných otázek	37
8.2	Vyhodnocení empirické části	48
	Závěr	49
	Použitá literatura	54
	Seznam tabulek	57
	Seznam příloh	58

Seznam použitých zkratk

BKB – Bílý kruh bezpečí

OSPOD – orgán sociálně-právní ochrany dětí

PMS – Probační a mediační služba

PSTP – posttraumatická stresová porucha

TČ – trestný čin

ZOTČ – zákon o obětech trestných činů

ÚVOD

Při spáchání trestného činu (dále jen „TČ“) se všem vybaví pojem pachatel. Pokud je pachatel dopaden a uznán vinným, nastává rozhodnutí o druhu a výši jeho trestu. Pachatel je tedy odsouzen, a tím je případ uzavřen. Pro oběť to ale končit nemusí, nýbrž začínat. I přes to, že je pachatel uvězněn, může TČ oběti způsobit fyzické, materiální, ale i psychické (emocionální) trauma. Pro oběť je toto téma velice citlivé a je pro ni těžké o něm mluvit. Tento fakt, který se často opomíjí, mě přivedl k napsání této diplomové práce, kterou chci zároveň na tuto situaci upozornit. Dále mě k tématu inspirovala náplň práce Poradny pro oběti násilí - Nomia, z.ú. v Hradci Králové, kde jsem absolvovala praxi. Během praxe jsem měla možnost nahlédnout do kazuistik a být součástí terapie mezi klientem a psychoterapeutem. Zajímaly mě postoje, názory a zkušenosti pracovníků této organizace, a proto jsem organizaci zapojila do empirické části mé diplomové práce. Tato práce je komplexně pojata jako souhrn poznatků z odborné literatury, které mohou obětem pomoci při řešení nepříznivé situace v souvislosti s TČ.

Úkolem celé práce je v první řadě seznámit čtenáře s touto problematikou. Dále uvést, jaké konkrétní druhy pomoci a služby organizace obětem TČ nabízí, jak z pohledu odborníků a pracovníků sociálních služeb tyto služby fungují a jak jsou na území Královéhradeckého kraje pokryty. V návaznosti na tyto úkoly bude odpovězeno na hlavní cíl práce.

Teoretická část diplomové práce obsahuje 6 kapitol. V první kapitole popíši cíl práce a nastíním metodiku zpracování. V druhé kapitole vymezím základní pojmy spojené s obětí TČ. Na tuto kapitolu navazuje kapitola třetí, která se věnuje viktimizaci. Následuje kapitola o právní úpravě a konkrétních právech, na které mají oběti nárok. Dále vymezím dopady TČ na oběť a jeho okolí. Poslední kapitola definuje typy pomoci obětem TČ a dále zmiňuje organizace, které tyto pomoci nabízejí a zároveň jsou součástí metodologické části diplomové práce.

Empirická část práce má teoreticko-empirický charakter, zabývá se vlastním výzkumným šetřením a navazuje na teoretickou část. Metodu výzkumu jsem zvolila kvalitativní a sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaného rozhovoru s vybranými odborníky, poskytující služby pomoci obětem TČ. Tuto výzkumnou metodu jsem zvolila pro zjištění hlubších a autentických informací z běžného chodu organizace. Pro výzkum jsem oslovila organizace, které jsou v Registru poskytovatelů pomoci obětem TČ v Královéhradeckém

kraji, a to Bílý kruh bezpečí, Nomia, z.ú., Občanské poradenské středisko a Probační a mediační službu, konkrétně odborníky a pracovníky sociálních služeb, kteří se zabývají pomocí obětem TČ. Bílý kruh bezpečí spadá pod Pardubický kraj, ale tady jsem udělala výjimku, protože poskytuje služby i pro Královéhradecký kraj.

Z důvodu častého objevování některých slovních spojení, jako je trestný čin, zákon o obětech trestných činů a podobně, jsem zvolila uvádění zkratk, které lze najít v seznamu zkratk.

Každý sociální pracovník se ve své praxi může setkat s obětí TČ, proto výsledky této diplomové práce můžou být věnovány právě jim, ale také mohou být užitečné pro samotné organizace, ve kterých probíhal výzkum, pro studenty, jiné pracovníky či odborníky, pro veřejnost, která se s obětí TČ může kdykoliv setkat a v neposlední řadě pro samotné oběti, které se v některé situaci nachází a potřebují pomoc. Dále mohou být výsledky přínosem ve zkvalitňování služeb pro oběti TČ, protože práce pojednává i o nedostacích v systému pomoci v oblasti Královéhradeckého kraje.

1 CÍL PRÁCE A NÁSTIN METODIKY ZPRACOVÁNÍ

Cílem celé diplomové práce je zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady trestného činu na život obětí a jak hodnotí systém pomoci obětem. Tento cíl je zkoumán pomocí tří dílčích cílů, které mají za úkol identifikovat oblasti pomoci obětem, zhodnotit dopady na život obětí a zhodnotit pokrytí služeb odborníky a pracovníky sociálních služeb. K dosažení cílů bylo vytvořeno sedm tazatelských otázek.

Po stanovení hlavního cíle celé diplomové práce byly formulovány tři dílčí cíle k dosažení hlavního cíle. Dále byla vytvořena transformační tabulka se sedmi tazatelskými otázkami, pro nalezení odpovědí. Následně proběhlo studium odborné literatury a psaní teoretické části diplomové práce, která navazuje na metodologickou část. Dalším krokem byl sběr dat. Nejdříve jsem oslovila organizace prostřednictvím e-mailu. Všechny organizace souhlasily a předaly mi kontakt na pracovníky, se kterými sběr dat proběhl. S těmi jsem se pomocí e-mailu nebo telefonu domluvila na konkrétním termínu a čase. Většina rozhovorů probíhala online formou prostřednictvím Skype nebo Google Meet a se souhlasem byly nahrávány na mobil (diktafon). Následně jsem rozhovory přepsala do elektronické podoby. Nahrávky i přepisy jsou uloženy u autorky diplomové práce. Pouze jeden rozhovor, konkrétně s probačním úředníkem, probíhal osobně. Nahrávání tohoto rozhovoru mi nebylo umožněno, tudíž jsem respondentovi odpovědi hned zapisovala. Zápisky jsou rovněž uloženy u autorky diplomové práce. Následovala analýza dat podle dílčích cílů a pořadí tazatelských otázek. Získané informace od respondentů jsem analyzovala, a podle dílčích cílů jsem je shrnula do závěrů. V předposlední kapitole jsem pomocí zjištěných výsledků vyhodnotila celou empirickou část diplomové práce, tedy provedla vyhodnocení zjištěných informací k vytyčeným dílčím cílům a k hlavnímu výzkumnému cíli diplomové práce. V závěru, tedy v poslední kapitole diplomové práce, reflektuji cestu k dosažení hlavního a dílčích cílů. Dále reflektuji výhody či nevýhody zvolené výzkumné metody, zmiňuji některá doporučení či náměty pro další účastníky výzkumné zkoumání dané problematiky a hodnotím výsledky výzkumu.

Moje diplomová práce může pomoci samotným obětem TČ. Informuje je o prvních krůčcích k pomoci, na jaké organizace se mohou obrátit, na co mají a nemají oběti nárok. Dále mohou výsledky posloužit studentům, pracovníkům v sociálních službách, kteří pracují s oběťmi a dále může být použita jako informační zdroj pro širokou veřejnost,

která může s obětí TČ přijít do styku. Dále také pro samotné organizace, ve kterých probíhal výzkum. Odborníci, kteří v dané problematice pracují, se dozví, jaká je návaznost služeb, zda jsou pro klienty tyto služby vyhovující a zda je pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji dostačující.

2 VYMEZENÍ POJMŮ, KTERÉ JSOU SPOJENY S OBĚTÍ TRESTNÉHO ČINU

Tato diplomová práce se zabývá dopadem TČ na život obětí, a proto je důležité nejdříve seznámit čtenáře s nejdůležitějšími pojmy a vědními obory, které budou součástí celé mé diplomové práce. Jako první to jsou pojmy oběť TČ, pachatel a samotný TČ. Dále kriminologie a kriminalita. A jako poslední viktimologie a viktimizace. Pro lepší orientaci v této problematice je důležité zmínit legislativu, jako je zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník nebo zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, kterým bude věnován prostor níže. Další kapitoly se věnují již zmíněným právním úpravám, dopadům TČ na oběť a jeho okolí, typům pomoci obětem TČ a organizacím poskytující pomoc obětem.

Do roku 2013 trestní zákon ani zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (dále trestní řád) definici **oběti TČ** neznal. Tento pojem byl vnímán pouze jako viktimologický či psychologický. Pracovalo se tedy pouze s pojmem „poškozený“. Jak tvrdí Joutsen (1987), oficiální terminologie zná pouze pojem žalobce, svědek podávající žalobu nebo poškozený. Tudiž je pojem oběť pouze kriminologický a v zákoně nelze najít. Po roce 2013 dále trestní řád pracuje s pojmem **poškozený**, který ho definuje dle § 43 odst. 1 trestního zákoníku (Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů) „*Ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo toho, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil*“.

Poškozený může být vnímán stejně jako oběti TČ, ale nesmíme je zaměňovat. Zákon o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb., odlišuje pojem oběť od pojetí poškozeného. Dle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) může mít, a většinou má, oběť v trestním řízení postavení poškozeného. To může být pro pochopení pojmů matoucí a je důležité každý pojem pochopit odděleně. Poškozený je tedy chápán jako nejen fyzická (živá bytost), ale i právnická osoba (neživý subjekt). Až zákon o obětech trestných činů (dále ZOTČ) přinesl definici oběti, za kterou považuje pouze fyzickou osobu. Každá oběť je tedy poškozeným, ale ne každý poškozený, je oběť. (Velikovská, 2016) Zákon definuje oběť dle § 2 zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů takto. „*Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“

„Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzní v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“

Pojem oběť TČ se podle Čírtkové a Vitoušové (2007) vztahuje v širším slova smyslu na oběti TČ, na oběti přírodních katastrof (požáry, povodně, tornádo), na oběti velkých neštěstí (železniční, letecké) a na oběti teroristických akcí. Dále se souvislostí s kriminalitou je rozlišuje na přímou a nepřímou oběť TČ. Přímá či primární oběť TČ je osoba, která byla TČ poškozena materiálně, fyzicky či emocionálně. Nepřímou či sekundární oběti TČ je osoba, která je blízká osobě poškozeného (manžel/ka, rodina apod.). Velikovská (2016) rozlišuje oběti TČ do tří skupin. A to na primární, sekundární a terciální skupinu. Primární skupina jsou oběti přímo zasažené TČ, takže oběti samotné. Sekundární skupina jsou blízké osoby oběti, mají k oběti silně emocionální vztah, takže TČ prožívají stejně silně, jako oběť samotná. A terciální skupina je blízké sociální okolí oběti, jako jsou přátelé nebo sousedé. Mezi oběťmi TČ jsou mnohé rozdíly, které je složité zobecnit a definovat jednoznačný vzor klasické oběti TČ. Proto vznikla různá **typologie obětí**. Každý TČ a oběť TČ si s sebou nesou velké množství proměnných. Někteří autoři dělí oběti podle pohlaví, věku, vlastností, způsobu vyrovnání s traumatem, někteří autoři dělí oběti z hlediska míry jejich zavinění nebo podle zažitého TČ a jiní autoři je rozlišují podle interakce mezi oběťmi a pachateli. Tyto typologie jsou spíše návrh k dalšímu zpracování, než aby byly podle těchto typologií oběti řazeny a statisticky vyhodnocovány. (Velikovská, 2016)

V české kriminologii je obvykle uváděno dělení podle autora B. Holysta, které vychází z dělení obětí podle viny.

- **Oběti, které si zavinili vlastní viktimizaci**
 - individuálně (oběť jako provokatér)
 - příslušností k negativní vymezené skupině (prostituce)
- **Oběti, které si nezavinili vlastní viktimizaci**
 - individuálně (krádež majetku i přes jeho zabezpečení)
 - příslušností k pozitivně vymezené skupině (policista)

Dělení podle B. Mendelsohna, která vychází z jejich podílu na vzniku TČ, lépe řečeno na jeho zavinění:

- úplně nevinná oběť
- oběť s malým podílem viny
- oběť stejně vinná jako pachatel nebo totožná s pachatelem
- oběť více vinná než pachatel
- oběť podstatně více vinná než pachatel
- simulující oběť (Velikovská, 2016)

Pachatelem TČ je dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 22 odst. 2 přičetná fyzická či právnická osoba, která je starší než 15 let a svým jednáním naplňuje všechny znaky skutkové podstaty TČ. Dále pachatel může být trestán za přípravu či pokus o TČ, je-li trestný. Dále je v trestním zákoníku pojem pachatel vymezen takto.

„Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohmutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.“

Trestný čin je dle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník § 13 činem protiprávním, který trestní zákon definuje za trestný a který má vlastnosti uvedené v takovém zákoně. Dále k trestní odpovědnosti je potřeba úmyslné zavinění, které stanoví trestní zákon. Trestní zákon může výslovně určit, že postačí zavinění z nedbalosti.

Kriminologie je podle Tomáška (2010) vědní obor, který se zabývá kriminalitou a jejím studiem. Je odvozena z latinského *crimen* (zločin) a řeckého *logos* (nauka nebo vědění), jejichž spojením vzniklo učení o zločinu. Kriminologie je multidisciplinární společenskovědní obor, který zkoumá pachatele, oběti a jejich vzájemný vztah. Konají obě o orgánech trestní justice, které vykonávají sociální kontrolu kriminality. Kriminologie se zabývá patologií ve společnosti, ve které sociální skupiny páchají různé druhy trestné činnosti. Následuje udělení preventivního, sankčního či výchovného opatření a sledování jejich účinnosti. Dále bádá, jaké jsou příčiny kriminality, jak kriminalitu omezit a jak

snížit působení kriminality. Kriminologie se objevuje v právních oborech, jako jsou občanské právo, rodinné právo či správní právo, ale její hlavní výskyt je v trestním právu. Kriminologie je věda empirická, která se zaměřuje na reálný obraz jevů a problematiku pojících se s kriminalitou. (Válková, 2012)

Ke kriminologii se váže pojem **kriminalita**. Kriminalita představuje souhrn forem kriminálního chování, které trestní právo posuzuje jako TČ. S tímto pojmem se setkáváme všichni skoro každý den a nemusíme být oběťmi ani svědci TČ. Nejčastěji ji vidíme v televizi. Ať už jde o násilný zločin, jako je přepadení nebo o korupci v politice. Kriminální činy mohou být méně závažné, například rušení nočního klidu hlučnými obyvateli na veřejném prostranství nebo vandalismus. (Tomášek, 2010)

Viktimologie je nauka o obětech a později i jiných katastrof a neštěstí. Vznikla přibližně v polovině 20. století a dnes se nejvíce zabývá právy obětí v trestním řízení, ale i mimo něj. Například nárok oběti na peněžitou kompenzaci škod, která vznikla v důsledku TČ nebo právo na ochranu soukromí oběti. TČ může oběť poškodit fyzicky, materiálně a psychicky. Existují organizace, které obětem TČ poskytují profesionální pomoc. Mnoho obětí TČ s psychickou újmou tuto pomoc potřebují. Uzdravování obětí nebývá jednoduché ani krátkodobé. Primárně se zjistí, co oběť při TČ prožívala a jaké dopady to na ní zanechalo, jak se nyní cítí a jak se s činem vyrovnává. Pokud má oběť nějaké problémy spojené s TČ, je důležité tyto problémy odblokovat a zařídit návrat oběti TČ do běžného života. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

Tato kapitola přiblížila, kdo je oběť a pachatel podle ZOTČ č. 45/2013 Sb. V souvislosti s obětí byla uvedena i její typologie. Dále vymezila pojmy jako trestný čin, kriminologie, kriminalita a viktimologie. Následující kapitola bude věnována viktimizaci.

3 VIKTIMIZACE

V předchozí kapitole byly vymezeny pojmy, které jsou spojeny s obětí TČ a v této kapitole vymežím pojem viktimizace, která s těmito pojmy úzce souvisí. Zločin může zasáhnout kohokoliv z nás, ale někteří jedinci se mohou stát oběťmi TČ častěji, opakovaně či snáze.

Viktimologie se také zabývá zjišťováním výskytu viktimizace ve společnosti. Podle Čírtkové a Vitoušové (2007) je pro oběť trestný čin pouze začátkem či úvodním dějstvím. Automaticky startuje nutné postupy. Jedná se o celý proces, který se nazývá viktimizace. Vágnerová (2014) Viktimizaci definuje jako narušení životní rovnováhy, která zasahuje celistvost osobnosti a vyžaduje změnu sebereflexe. Oběť podléhá bezprostřednímu traumatu, sociálním důsledkům celé situace, změně sociálního postavení a změně chování ostatních lidí. Viktimizace je proces zraňování a poškozování osoby, neboli proces ve kterém se osoba stává obětí TČ. Pro oběť je tento proces velice náročný a složitý a na TČ navazují další zraňující okolnosti a události. Výzkumníci se snaží objasnit jádro traumatizace, která je způsobena TČ a snaží se zjistit, jak oběť TČ prožívala a jak se s ním vyrovnává. Viktimizace se rozlišuje na viktimizaci primární a sekundární.

3.1 PRIMÁRNÍ VIKTIMIZACE

Čírtková a Vitoušová (2007) konstatují, že primární viktimizace obsahuje jednání spojené s TČ. V důsledku TČ vždy vzniká oběti určitá újma způsobená pachatelem. Jedná se tedy o přímé poškození důsledkem TČ. Tehdy je oběti připsán status poškozeného a má určité povinnosti k trestnímu řízení.

Dále podle autorek počáteční újma zahrnuje tzv. primární rány:

- **Fyzická újma** – Lehčí zranění až těžké ublížení na zdraví či usmrcení.
- **Finanční újma** – Ztráta nebo poškození majetku, ale také náklady na léčení oběti.
- **Emocionální újma** – Může být široce rozmanitá a nemusí se zrcadlit s fyzickou či finanční újmu, obecně tuto újmu můžeme charakterizovat jako vnitřní nepohodu, labilitu, napětí, nedůvěru, podrážděnost nebo pocity vzteku.

Pachatel oběti naruší pocit bezpečí a naopak v ní vyvolá pocit zneuctění, ztráty důvěry a ztráty autonomie. Oběť je stále mentálně spojená s TČ. Tyto újmy určí reálnou velikost primární viktimizace. Emocionální újma nejde vyčíslit ani změřit, na rozdíl od fyzické či

finanční újmy. Hlavním faktem, který způsobuje emocionální újmu, je, že TČ prorazí dvě životně důležité iluze, které patří k důležitým předpokladům duševního zdraví a psychické pohody. První iluze je pocit bezpečí a druhá iluze je potřeba sebeprosazování a seberealizace.

Čírtková a Vitoušová (2007) rozlišila působení TČ na kratší či delší dobu:

- **Ztráta iluze dobrého světa** – Svět se po TČ stává zlé a nepřehledné místo, oběť ztrácí schopnost důvěřovat jiným.
- **Ztráta iluze kontroly** – Kontrolovat a nějak ovlivňovat vlastní život je pro oběť zbytečné, oběť se cítí bezmocná a slabá.

Viktimizace je pro oběť krize, která oslabuje jádro osobnosti. Častá reakce obětí bývá otázka „Proč znova já?“. Toto můžeme nazvat výrazem „neviditelné rány“.

Oběti dále prožívají pocit:

- **Zneuctění** – Ztráta duševní rovnováhy.
- **Ztráta důvěry** – Oběť je přesvědčena, že ostatní lidé jsou schopni škodit.
- **Ztráta autonomie** – Oběť ztrácí rozhodnost o svém jednání, chování.

Pro zjištění hloubky emocionální újmy bohužel nejsou zatím dána přesná pravidla. Trestným činem dojde k otřesu základních životních předpokladů oběti. Základ procesu s vyrovnáním se s viktimizací je znovu poskládání a přeskládání svých myšlenek a reakcí. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

3.2 SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE

Druhotné zraňování neboli sekundární viktimizace je podle Čírtkové a Vitoušové (2007) nejčastějším důvodem, proč vyhledávají oběti TČ poradny pro oběti TČ. Nejdůležitějším krokem pro oběť je získání informací o právech a postavení obětí v trestním řízení. Sekundární viktimizace je sice častá fáze viktimizace, ale nemusí se vždy vyskytovat, nastává až po spáchání TČ a nesouvisí s jednáním pachatele. Oběť emocionálně zraňuje už samotný TČ. Sekundární viktimizace se projevuje jako emocionální újma, která vzniká osobě při negativním chování a kontaktu s orgány činnými v trestním řízení, policií, psychology, sousedy, médií, které mohou zveřejňovat detailní informace o činu. Oběť bývá více citlivá, a proto může vnímat i vlídné jednání svého okolí negativně. Často také

nastávají situace, kdy je k oběti přistupováno tak, že si svoji situaci zapříčinila sama. Je znevažováno její utrpení a za to, co nezavinila, je trestána. (Vágnerová, 2014) Květenská (2012) zmiňuje ostatní důvody vzniku sekundární viktimizace a říká, že k prevenci sekundární viktimizace vede zřetelné a ohleduplné informování oběti o průběhu výsledku a celého procesu trestního řízení, výběr vhodné terminologie a dostatečný čas k vysvětlení podstatných doplňujících otázek, kterým je oběť vystavována. Velice důležitá osoba při vyšetřování TČ je pomáhající pracovník v roli asistenta oběti. Ten může v některých případech vyšetřování a soudního projednávání opakované viktimizaci předejít nebo ji alespoň zmírnit. (Matoušek a kol., 2013) O sekundární viktimizaci mluvíme až tehdy, když se v oznamování či zveřejňování TČ objeví další zbytečné zraňování osob. Tehdy můžeme mluvit o „jevech procedurální neférovosti“.

Tento termín použil poprvé v roce 1969 L. Luhman a rozdělil dva druhy spravedlnosti:

- **Procedurální spravedlnost** – Průběh je všemi stranami vnímán spravedlivě, oběť má pocit, že jí je věnována dostatečná pozornost.
- **Distributivní spravedlnost** – Názor oběti na konečné rozhodnutí je důležitý.

Ze zkušeností vyplývá, že procedurální spravedlnost je pro všechny více důležitá. Oběť je seznámena s rozhodnutím soudu, když věří, že vyšetřování a soudní jednání probíhala správně a že byl oběti dán náležitý prostor na to, aby byla oběť vyslyšena. Podle Luhmanna je sekundární viktimizace spojena určitými představami o spravedlnosti a řádném slyšení obou stran. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

3.3 TERCÍÁLNÍ VIKTIMIZACE

Terciální viktimizace je třetí fáze viktimizace a uplatňuje se podle toho, jak se oběť vypořádává s prožitou traumatizující událostí. Ta vizualizuje stav takový, že i přes to, že byla oběť odškodněna nebo došlo k nápravě, oběť nemůže zpracovat traumatizující zážitek. Lze si to představit tak, že terciální viktimizace je výsledek dopadu primární a sekundární viktimizace na oběť, která se pod náporom celé negativní situace mění, její duševní zdraví je tím negativně ovlivněno a oběť není schopna návratu do společnosti. U takové osoby se mohou objevit posttraumatické stresové poruchy. Tato oběť se může nejdříve vyhybat místu, kde se TČ odehrál a později to může vyústit až k úplnému nevycházení z domova. Dochází k naprosté změně životního stylu, v negativním smyslu, a narušení psychiky. (Velikovská, 2016)

3.4 REVIKTIMIZACE

Reviktimizace je opakovaná viktimizace neboli opakovaný výskyt kriminality u jedné oběti. Osoby, které se staly během určitého období vícekrát obětí TČ se nazývají mnohočetné či mnohonásobné oběti. Tyto osoby se mohou stát oběťmi i přes svůj bezpečný způsob života. (Velikovská, 2016) Někaké publikace definují reviktimizaci jako jev, kdy se osoba v době do jednoho roku stane znovu obětí TČ a nemusí se jednat o stejný druh TČ, který se oběti již přihodil. V praxi bylo zjištěno, že oběť vykazuje prokazatelné změny v jednání a prožívání. Její projevy chování mohou na veřejnosti poukazovat na její zranitelnost a na to, že může být snadným cíle pro pachatele, čímž se pro něj stává zajímavým. (Vágnerová, 2014) Velikovská (2016) zmiňuje v souvislosti s reviktimizací dvě teorie, které se jí snaží vysvětlit. První teorie je teorie chaosu. Podle této teorie je oběť výsledkem nepříznivých, ale zcela náhodných situací. Druhá teorie se nazývá teorie predestinované oběti a podle ní se jedinec stává opakovaně obětí vlivem svých osobnostních dispozic, podle kterých je v očích pachatele atraktivnější a opakovaně si ho vybere pro svůj útok.

Kapitola pojednávala o procesu viktimizace a její fáze. Jejím cíle je poukázat na okolnosti a vlivy, kterým oběť čelí a požívá. V následující kapitole bude stručně popsáno legislativní ukotvení, práva oběti a ZOTČ č.45/2013 Sb.

4 PRÁVNÍ ÚPRAVA A PRÁVA OBĚTÍ

V této kapitole bude vymezeno legislativní ukotvení právních úprav a následných práv oběti TČ. Když se jedinec objeví v nepříznivé situaci, která nebyla zaviněna jeho vinou, tak je od zákona očekáváno zlepšení jeho situace či postavení. Gřivna (2012) dodává, že pokud stát nedokáže ochránit osobu před spácháním TČ, musí mu být schopen vzniklou škoda správně odškodnit, dále zaručit důstojnost v rámci trestní řízení, nabídnout odpovídající péči a zabránit počátku další škody. Práva oběti TČ jsou vymezena v ZOTČ č. 45/2013 Sb. a později budou stručně popsána.

ZOTČ č. 45/2013 Sb., upravuje tato práva oběti:

- právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4-6)
- právo na informace (§ 7-13)
- právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14)
- právo na ochranu soukromí (§ 15-16)
- právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17-22)
- právo na peněžitou pomoc (§ 23-37) (Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, 2013, online)

Dále s obětí TČ pracuje zákon č. 209/1997 Sb. o peněžité pomoci oběti TČ a ten chápe oběť TČ jako fyzickou osobu, které díky TČ vznikla škoda na zdraví. V trestním řízení může oběť vystupovat v pozici oznamovatele, poškozeného či svědka. V každém z těchto postavení vznikají oběti určitá práva a povinnosti. (Čírtková, Vitoušová, 2007) Jelínek (2014) poukazuje na to, jaká je v dnešní době věnována pozornost obětem TČ. Práva oběti, její ochrana a celkově zájem o oběť je větší. Ale také zmiňuje, že v minulém století tomu tak nebylo. Před vznikem ZOTČ č. 45/2013 Sb. bylo právní zakotvení o obětech TČ rozptýlené v několika zákonech, což zapříčinilo těžkou orientaci v právních úpravách, zejména pro oběti. Tato situace vedla ke vzniku tohoto zákona. Gřivna (2012) dodává, že vznikem zákona dochází ke zvýšení podpory, pozornosti a zájmu o oběti TČ a do budoucna lze předpokládat posílení společenské pospolitosti, omezení sociálně patologických jevů a snížení kriminality.

4.1 PRÁVA POŠKOZENÝCH

Mezi práva poškozených patří:

- **Právo na poskytnutí odborné pomoci (§ 4-6)**

Subjekty, které jsou zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem TČ jsou povinni poskytnout odbornou pomoc oběti. Odbornou pomocí se myslí psychologické poradenství, sociální poradenství, poskytování právních informací, právní pomoc a restorativní programy. Tuto povinnost mají za podmínek stanovených zákonem. (epravo.cz, 2013, online) V kapitole 6 se budeme odbornou pomocí více zabývat.

- **Právo na informace (§ 7-13)**

Málokdy je oběť natolik informována o svých povinnostech a právech, aby nepotřebovala pomoc. Oběť se musí zorientovat, musí vědět, na koho se může obrátit, vědět co smí a co nesmí, co se od ní očekává a neočekává. Tato pomoc se předpokládá od orgánů činných v trestním řízení (Čírtková, Vitoušová, 2007) Zákon jasně uděluje povinnosti Policii ČR, policejním orgánům, orgánům činným v trestním řízení, jiným orgánům veřejné moci, subjektům zapsaným v registru poskytovatelů pomoci obětem a zdravotním zařízením informovat oběť TČ o jejich právech a uplatnění. Každý subjekt má odlišně upravený obsah sdělovaných informací. Další informace jsou poskytovány na základě žádosti oběti TČ. Při poskytování těchto informací se zohledňuje zdravotní stav, věk a rozumová vyspělost oběti. (epravo.cz, 2013, online) Informace by měly být předány v plném rozsahu už při prvním kontaktu s obětí TČ, podle ZOTČ č. 45/2013 Sb. Kdežto často není brán zřetel na konkrétní potřeby oběti a její situace. (Jelínek, 2014)

- **Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14)**

Toto ustanovení obecně hovoří o ochraně oběti. Všechny povinnosti jsou upraveny v jiných právních předpisech. Když dochází k ohrožení bezpečí oběti, policista je povinen oběť ochránit a zajistit její bezpečí. Tuto povinnost mají i celníci, příslušníci Vězeňské služby, vojenští policisté a strážníci obecních policií za podmínek stanovených právním předpisem. Policie ČR je povinna poskytnout oběti krátkodobou ochranu, poskytnout zvláštní ochranu svědka nebo vykázat osobu ze společného bydlení za podmínek stanovených právním předpisem. (epravo.cz, 2013, online)

- **Právo na ochranu soukromí (§ 15-16)**

Toto právo upravené trestním řádem vymezuje zákaz zveřejňovat jakékoli informace, které umožňují zjistit totožnost oběti. Pokud oběť, její zmocněnec, opatrovník, důvěrník nebo zákonný zástupce požádají o zveřejnění informací, vedou se o všech zmíněných údaje o bydlišti, adrese, místě výkonu zaměstnání a osobních, majetkových či rodinných poměrech. S těmito informacemi se mohou seznámit pouze orgány činné v trestním řízení, úředníci Probační a mediační služby (dále jen „PMS“) a policisté. (epravo.cz, 2013, online) Zveřejněním informací je myšleno, dát informace lidem ve větším počtu. Právo se dále vztahuje nejenom na oběť, ale také na osoby, které jsou TČ zasaženy také a jsou součástí trestního řízení. Žádné údaje nesmí být zveřejněny u osob mladších 18 let. (Jelínek, 2014)

- **Právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 7-22)**

Toto právo má za úkol minimalizovat vznik sekundární viktimizace. Oběť TČ může požádat o zamezení přímého kontaktu mezi obětí a podezřelou osobou. Oběť má dále možnost, aby ji vyslechla osoba stejného pohlaví, dále má možnost o omezení otázek týkajících se intimity. Tyto otázky nemají pro danou problematiku význam. Pokud o tyto oprávnění žádá zvláště zranitelná oběť, mají orgány činné v trestním řízení povinnost žádosti vyhovět a dát možnost vyšší úrovně ochrany práv. Dále má oběť právo na doprovod důvěrníka, jehož záměrem je poskytnutí psychické pomoci či podpory. Zmocněnec oběť v trestním řízení pouze zastupuje a dbá na dodržení veškerých práv poškozeného. Dalším právem oběti je prohlášení o dopadech TČ na její život. (epravo.cz, 2013, online)

- **Právo na peněžitou pomoc (§ 23-27)**

V tomto právu jsou vymezeny oběti, které mají právo na peněžitou pomoc. Jde o státní občany České republiky, ale i o cizince, kteří musejí splňovat určité podmínky. Dále vymezuje okruh oprávněných žadatelů, kteří mají nárok na peněžitou pomoc. Účel poskytnutí peněžité pomoci slouží k překonání nepříznivé sociální situaci v důsledku TČ. Právo vymezuje výši peněžité pomoci i lhůtu pro uplatnění nároku. (epravo.cz, 2013, online) Jelínek (2014) dodává, že právo na peněžitou pomoc od státu je nazýváno tzv. odškodnění oběti, které poskytuje Ministerstvo spravedlnosti.

- **Institut důvěrníka**

Oběť má podle § 21 ZOTČ č.45/2013 Sb. právo na doprovod ke všem úkonům důvěrníkem po dobu celého trestního řízení. Důvěrníkem může být fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům. Může jím být rodinný příslušník, přítel nebo osoba, které důvěřuje nejvíce. A nemůže jím být obhájce, svědek, obviněný, znalec ani tlumočnick v trestním řízení. Důvěrník musí být zvolen samotnou obětí a zároveň může mít i postavení zmocněnce. V případě potřeby může mít oběť důvěrníků více. Důvěrník je přítomen po boku oběti a je její psychickou podporou. V trestním řízení se mnohdy oběť setká se stresující situací, v tomto případě jí důvěrník pomáhá nepříjemné okamžiky zvládnout. (Jelínek, 2014)

- **Institut zmocněnce**

Oběť má v trestním řízení právo se nechat zastupovat zmocněncem. Oběť podá návrh na rozhodnutí o poskytnutí bezplatné pomoci zmocněncem nebo za sníženou odměnu státnímu zástupci nebo příslušnému soudu, který požadavek projedná. Na bezplatnou pomoc zmocněnce mají nárok zvláště zranitelné oběti. Zmocněnec může být fyzická i právnická osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena. Zmocněnec může být příbuzný, známý, advokát či důvěrník oběti. Zmocněnec je oprávněn být přítomen při úkonech od zahájení trestního stíhání, může podávat za oběť návrhy, žádosti či opravní prostředky. Podat svědeckou výpověď za oběť zmocněnec nemůže. (Zvláště zranitelné oběti, 2021, online)

I přes to, že podle odborníků má tento zákon stále určité nedostatky, pro oběti TČ to má jistě pozitivní přínos do budoucího procesu. Oběti jsou často traumatizované a stresované samotným TČ, takže tyto zákony jim mohou přinést významný krok, jak nepříznivou situaci vyřešit. Oběť má jasně definovaná práva a podporu ze strany státu. Další kapitola se bude věnovat dopadům TČ na oběť a její okolí.

5 DOPADY TRESTNÉHO ČINU NA OBĚŤ A JEJÍ OKOLÍ

Tato kapitola pojednává o dopadech TČ na oběť a její okolí, neboli důsledky TČ a vyrovnávání se s TČ. Dále zde jsou zmíněna témata, která se věnují primárním a sekundárním újmám, faktorům ovlivňujícím dopad TČ na oběť, prožívání újmy neboli fáze vyrovnávání se s TČ.

Za vznik sekundární viktimizace můžeme pokládat nespolečenský reakce oběti s Policií ČR nebo justicí nebo nevhodné reakce na skutečnost, že se oběti stala újma. Dochází k druhotnému zraňování oběti a vznikají sekundární rány, které mohou být vážnější než primární rány, jsou totiž psychologické formy. (Čírtková, 2014) Čírtková (2007) tvrdí, že samotný TČ je pouze začátek celého procesu, který se nazývá viktimizace. Konkrétně jde o děj zraňování a poškozování jedince. Na újmu, kterou způsobí TČ navazují další nepříznivé události. Dále uvádí, že v rámci viktimizace dochází k druhotnému zraňování oběti a rodí se tzv. **sekundární rány**, které mají psychologický charakter. Na povrchní úrovni jsou sekundární rány popsány podle trojice pocitů:

- **Pocit nespravedlnosti** – Například nedostatek informací při vyšetřování pachatele na svobodě či odkládané soudní jednání. Toto může v oběti vzbuzovat pocit nespravedlnosti a k odstranění těchto pocitů často stačí poskytování vysvětlujících informací včas.
- **Pocit nedůstojnosti** – Sem zejména patří osobní dotazy, které směřují na soukromí život oběti. Oběť se může cítit nedůstojně a ponížene. Jako příklad můžeme uvést následek necitlivého výslechu nebo negativního přístupu masových médií k oběti.
- **Pocit izolace** – Postoj jedinců k oběti se může změnit, kontakty s rodinou či známými ubývají a chování se negativně mění až k vyhýbání se kontaktu s obětí. Oběť si toho je samozřejmě vědoma a trpí pocitu izolace a osamění. Konečným výsledkem může být změna chování oběti. Oběť zažívá vnitřní psychickou dezintegraci a je jiná než bývala. Pro blízké, které jsou s obětí v kontaktu a snaží se jí pomoci, to může být velice obtížné.

Čírtková (2007) dodává, že získat empirická data o sekundární viktimizace v České republice je obtížné, protože chybí výzkumy. Policie ČR sice případy eviduje, ale statisticky se spíše zajímají o následky na zdraví tj. smrt či zranění nebo o materiální

újm. Dále evidují tzv. jiné následky, do kterých patří psychická újma, ale psychická újma vzniklá TČ je primární viktimizace.

5.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ DOPAD TČ NA OBĚŤ

Dopad TČ na oběť je vždy velice individuální. Případný vznik vážných následků TČ, které jsou pojmenovány diagnózou „posttraumatická stresová porucha“ (dále jen „PTSP“), je ovlivněný třemi faktory, které teď budou stručně popsány:

- **Previktinní osobnost** – Osobní určení jedince vždy stanovuje závažnost celé situace. Uvádí se tři aspekty, které působí na schopnost oběti vyrovnat se s TČ. Prvním aspektem je iluze kontroly. Oběti si myslí, že mají nad svým životem kontrolu a jsou připraveny čelit každé situaci. Druhý aspekt je nepravý cynismus, kterým se myslí předstíraná lhostejnost k emočním situacím. Třetí aspekt je poučená oběť. Oběť si zvolí nejrozumnější cestu k překonání nepříznivé situace, jako je například vyhledání odborné pomoci.
- **Okolnosti TČ (primární viktimizace)** – Na konečný dopad TČ má vliv stupeň násilí, ponížení oběti, hodnocení vlastního chování během TČ a chování ostatních na místě činu.
- **Reakce okolí na TČ a přístup odborníků a blízkých k oběti** – Po TČ je důležité, aby měla oběť ve své blízkosti osobu, které důvěřuje. Pokud oběť takovou osobu má, může to výrazně ovlivnit její návrat do běžného života. Důležité je, aby blízká osoba skutečně věděla, co má dělat a její činy nebyly kontraproduktivní. Například, že oběť musí na vše hned zapomenout nebo že je oběť nemocný člověk, který se musí vyléčit léky a odpočinkem. (Čírtková, 2007)

Mareš (2012) definuje **PTSP** jako klinickou jednotku, při které jedinec znovuprožívá traumatické vzpomínky, při kterých se mohou objevit depresivní stavy, myšlenky na sebevraždu, otupělost, pocity samoty a izolování se od okolí a společnosti. Čírtková a Vitoušová (2007) definují PTSP jako soubor odlišných poruch chování a prožívání, včetně poruch spánku, potivosti, nevolnosti nebo třesu, které vznikají v důsledku velké stresové události. Tyto stavy nemají stabilní průběh a mohou trvat i několik týdnů či měsíců, ale nakonec se dají odstranit. Pokud je TČ závažnější, příznaky u oběti mohou být závažnější a to může vést k poruchám či změně osobnosti dlouhodobějšího charakteru. (Velíková, 2016) Čírtková a Vitoušová (2007) dodávají, že PTSP se může u

jedince objevit ihned po odeznění reakce, která na událost plynule navazuje nebo jako zpožděná odezva na ošklivý zážitek. S PTSP se můžeme setkat i dlouhou dobu po TČ. Autorky jako příklad uvádějí matku, u které se příznaky PTSP objevily devět let po vraždě jejího syna, a to v období, kdy měl maturovat, tzv. výroční PTSP. V rámci viktimologie zdůrazňujeme dva aspekty, a to, že PTSP není záležitost křehkých, citlivějších ani nijak labilnějších jedinců, ale PTSP postihuje i duševně zdravé jedince. Druhý aspekt je ten, že existují verze A a B. U verze A jsou vytyčeny expresivní afektivně agresivní projevy. Verze B je opak verze A, oběti ztratily zájem o činnosti, které je dříve bavily a omezují sociální kontakty. Verzi B můžeme tedy nazvat syndrom únavy. Pro dospělé i dětské oběti jsou určené faktory označované jako rizikové, protože zvyšují pravděpodobnost vzniku PTSP. Mezi rizikové faktory ovlivňující vznik posttraumatické stresové poruchy patří:

- **Typ a délka viktimizace** – Opakovaná viktimizace, která je zapříčiněná lidmi, je závažnější a více patogenní než přírodní katastrofy. Ohrožení, které je náhlé a překvapivé, zvyšuje objevení se PTSP u oběti.
- **Závažnost traumatu** – Síla psychické bolesti a síla fyzické či tělesné bolesti, kterou oběť během TČ zažila, ovlivňují riziko vzniku PTSP. Čím větší trauma, tím větší riziko vážných příznaků PTSP.
- **Peritraumatická disociace** – Pojmem disociace se myslí oddělování spojených psychických procesů, které za běžné situace zdravý člověk vnímá společně. Například, když rozzuřený jedinec bouchne ve vzteku do stolu, necítí, že se zranil.
- **Reviktimizace** – Tento jev zvyšuje zranitelnost oběti a může přispět k vyššímu výskytu vyhýbání se. Způsobuje chroničtější podoby PTSP.
- **Vztah k pachateli** – Osoba, které nejvíce důvěřujeme, zraňuje nejvíce.
- **Pocit viny** – Oběť si myslí, že selhala nebo se sebeobviňuje. To komplikuje vyrovnání se s viktimizací a to pak zvyšuje riziko výskytu PTSP.
- **Emocionální reakce blízkých osob** – Tyto reakce velice ovlivňují dopad viktimizace na oběť.
- **Existence protektivních faktorů** – Vhodný temperament, kvalitní sociální zázemí či vyšší socio-ekonomická úroveň patří k ochranným faktorům. Absence ochranných faktorů vede k vyššímu riziku vzniku PTSP.
- **Dopad viktimizace na všední den oběti** – Při rozpadu rodiny či vztahů, ztrátě zaměstnání či získání statusu oběti je pravděpodobnější výskyt PTSP.

- **Faktory nastupující po expozici traumatu** – Chronické projevy PTSP může způsobit sekundární viktimizace, která má největší význam pro prevenci vzniku PTSP. Důležité je včasná a správná podpora okolí a odborníků. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

5.2 PROŽÍVÁNÍ ÚJMY

Prožívání újmy je pro oběť velice stresová situace a podle Čírtkové (2007) je z pohledu oběti svévolná a nepředvídatelná. Na tuto situaci je nemožné se předem připravit, rozumně se s ní vypořádat a je nemožné se jí vyhnout. Prožívání a vyrovnávání se s traumatem probíhá u každé osoby individuálně a má svoji dynamiku, ale zpravidla oběť prochází třemi fázemi prožívání újmy:

- **Fáze šoku** – Nebo také fáze nárazu, přichází těsně po spáchání TČ. Oběť je zaskočena situací a některé oběti reagují vysokým stresem, tzv. expresivní vzorec chování. Dále se můžeme setkat s kontrolovaným vzorcem chování, při kterém jsou emoce potlačovány. Oběť se v tomto případě chová klidně až chladně.
- **Fáze hojení** – Oběť se začíná se situací vyrovnávat, prožité trauma zpracovává a vrací se do běžného života. Vyskytují se zde dva protichůdné syndromy, intruse a vyhýbání se. Intruse je opakované znovuprožívání události, oběť to nemůže ovlivnit a stále je mentálně přítomna v okamžiku, kdy se stal TČ. Opačný jev intruse je stav, ve kterém oběť vzpomínky na trauma zablokovává. Okolí oběti může zaznamenat typické projevy oběti, jako je popření celé události, deprese, emocionální labilita, zpracování viny nebo sebeobviňování. Sebeobviňování je častá a typická reakce oběti, pro okolí oběti je důležité dodržet zásady a vhodné reakce, jako potvrzení normality reakce nebo nevyvracet sebeobviňování.
- **Fáze konečné adaptace** – Oběť dochází ke konci zpracování prožitého traumatu. I přes to, že oběť na prožité trauma nikdy nezapomene, vzpomínky už nemají takovou emoční sílu. Nejdůležitější krok oběti je znovu začlenění se jejího předchozího života.

Autorka nakonec dodává, že oběť si nemusí procházet všemi fázemi, některé může přeskočit a do některých se znovu propadnout. (Čírtková, 2007)

6 TYPY POMOCI OBĚTEM TRESTNÉHO ČINU

V této kapitole přiblížím informace o formách pomoci obětem TČ. Čírtková a Vitoušová (2007) rozdělily čtyři základní typy pomoci, kterými jsou: laická, psychologická, sociální a právní pomoc. Tyto typy pomoci v následujících kapitolách popíši.

Požadavky a potřeby obětí TČ mohou být velice četné a individuální, proto je důležité, aby všechny typy pomoci tyto potřeby zahrnovaly. Gillernová a Boukalová (2006) tvrdí, že po spáchání TČ oběti potřebují pocítovat podporu a přijetí. Od svého blízkého okolí nebo od odborných pracovníků, s nimiž jsou v kontaktu. Potřeby, které oběti vyžadují nebo potřebují, mohou být například získání informací o trestním řízení, spravedlnost, bezpečí, ochrana soukromí a informovanost o svých právech. Podle Čírtkové (2007) je důležité o trestném činu s obětí mluvit. Mezi mýty patří strategie, aby oběť na celý TČ a událost zapomněla a měli bychom se k ní chovat tak, aby nemusela na čin vzpomínat. Mezi další mýtus patří, že je oběť „nemocný“ člověk, kterého vyléčí léky, odpočinek a klid. Ale tato tvrzení jsou naprosto mylná. Oběť musí se svým traumatem pracovat a mluvit o něm s odborníky a rodinou.

6.1 LAICKÁ POMOC

Podle Čírtkové a Vitoušové (2007) je tato forma pomoci nejčastější. Je to pomoc ze strany rodiny či nejbližších osob oběti. Je důležité s obětí TČ komunikovat nebo jinak pozitivně motivovat ohledně zvládnutí situace. Autorky dále definovaly doporučení pro rodinné příslušníky či blízké osoby pro jednání s obětí TČ. A to zpracování pocitu viny, normalizace následků viktimizace, obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat, podpora vyjadřování emocí, obnova iluze kontroly a podpora při řešení hlavních problémů oběti. U zpracování pocitu viny se oběť snaží o racionální vysvětlení situace („Proč zrovna já?“), sebeobviňuje se, vrací se k TČ. Situace ale racionální vysvětlení nemá. Od blízkých je důležité oběti vysvětlit, že TČ spáchal pachatel, ne oběť. Normalizace následků viktimizace. Viktimizace může začít různé poruchy v chování či prožívání oběti. Například porucha spánků, příjmu potravy, myšlenky na čin, předrážděnost atd. Tyto potíže jsou vyvolané otrěsným zážitkem a v takové situaci jsou očekávané, tedy normální. Od rodiny se očekává, že na tuto nenormální situaci normálně zareagují. Důležitým znakem každého vyrovnaného člověka je schopnost důvěřovat sobě a svému okolí. Proto mezi další doporučení pro jednání s obětí patří obnova pocitu bezpečí a schopnosti důvěřovat. Pokud je pocit důvěry narušen, pro oběť se zdá svět

nebezpečným místem a uzavírá se doma. Takhle reakce bývá pro oběť slepou uličkou pro uzdravení jejího duševního zdraví. Mezi další důležitou složku patří podpora vyjadřování emocí. Nejen těch pozitivních, ale i negativních jako je smutek nebo strach. Pro oběť je důležité o svých pocitech hovořit, tím totiž dochází k uvolňování negativní energie, která je vázána ke vzpomínkám na TČ. TČ naruší pocit vlastní autonomie a dosavadní náhled na sebe. Pro oběť je tedy důležité obnovit víru ve vlastní schopnost. Tu lze obnovit aktivitami, které oběť baví a zvládne je. Například plnění drobných úkolů. A jako poslední doporučení pro rodiny či blízké osoby oběti je podpora při řešení hlavních problémů oběti. Touto podporou můžeme například rozumět doprovod či asistence oběti na Policii ČR. Dále autorky uvádějí, že samotná rodina či blízká osoba nesmí být nijak TČ ovlivněna či traumatizována. Mareš (2012) má stejný názor a uvádí, že traumatická událost většinou zasáhne celou rodinu, nejen oběť. To pak vede k růstu napětí v rodině nebo dokonce ke konfliktům. Takže ti, co mají být oporou pro oběť, začnou sami potřebovat pomoc.

6.2 PSYCHOLOGICKÁ POMOC/INTERVENCE

Při poskytování psychologické intervence obětem TČ platí zásady a principy krizové intervence. Krizová intervence je vhodná pro osoby, které procházejí náhlou a nečekanou krizí. Těmito osobami mohou být zejména oběti zločinů, přírodních katastrof nebo katastrof způsobených lidmi. Oběť v akutním stavu těsně po činu prožívá trauma. TČ zraňuje psychickou integritu, protože radikálně mění životní situaci oběti, způsob, jakým prožíváme vztahy s druhými lidmi, vztah k sobě samému, vnímání vlastních možností ovlivňovat a kontrolovat sebe samu. Pokud nejsou psychická zranění včas ošetřena, mohou se později objevit v různé fyzické, psychické a sociální podobě potíží. (Čírtková, Vitoušová, 2007) V roce 2010 byly založeny pod krajským ředitelstvím Policie České republiky týmy krizových interventů. Týmy se zaměřují na systematickou práci s oběti na místě činu, která přispívá ke snížení pocitu napětí, nejistoty, podpoře oběti a zamezuje sekundární viktimizaci. Krizoví interventy jsou proškolení řadoví policisté, kteří profesionální krizovou intervenci neposkytují, ale kdykoliv na ni mohou navázat. (Květenká, 2014) Velikovská (2016) rozděluje postupy psychologické intervence u oběti TČ podle toho, v jakém časovém období po TČ je tato pomoc poskytnuta. Obecně lze vyčlenit tři fáze psychologického poradenství a to v situaci po TČ, v dalších fázích po TČ, kdy je stav oběti ustálený a jako poslední je péče či dlouhodobější kontakt oběti s psychologem. Podle Mareše (2012) není vhodné se pouze spoléhat na posouzení

odborníků, ale zjišťovat míru psychického zranění přímo od oběti, protože závažnost TČ nebo prožívání traumatu vždy záleží na osobním vnímání jedince. Velikovská (2016) zdůrazňuje, že při intervenci poskytované profesionály je vhodné dbát na to, že i přes to, že jsou fyzický kontakt a oblast bezpečí důležité a přínosné při práci s obětí, mohou se stát i rizikem, které může práci s obětí znemožnit. Oběť je velice citlivá, a proto by měl být odborník s fyzickým kontaktem velice opatrný. Další fází psychologické pomoci je pomoc oběti ve stabilizovaném stavu. V tento okamžik má velký význam pro pomoc oběti její rodina či její nejbližší. Ale pokud se rodině nepodaří obnovit pocity kontroly a sebeuplatnění oběti, je potřeba vyhledat psychologickou pomoc. Čírtková a Vitoušová (2007) popisují stabilizaci jako stav, kdy oběť přejde ze stresového období a začnou na ni doléhat skutečné následky TČ. S oběťmi se pracuje pomocí mnoha schémat či postupů, jak změnit nahlížení oběti na prožitý traumatický zážitek. Například když je oběti nabízena změna perspektivy, kdy je oběť vyzývána k tomu, aby nahlížela na svoji krizovou situaci z různých úhlů pohledu. Podle Mareše (2012) má tento proces za cíl vyprovodit oběť z beznaděje, pozitivně změnit její pohled na svět a pochopit danou situaci. Tzv. hledání aspektů srozumitelnosti a zvládnutelnosti. Jedinec v tomto procesu může začít objevovat negativní, ale i pozitivní stránky situace. Například jedinec je více obezřetný, odpovědnější a citlivější k jiným, více si váží života, a pokud dojde k úspěšnému vyrovnání se s traumatem, jedinec může získat nové či posílit své staré charakterové vlastnosti. Následující péče zahrnuje jakékoli další formy odborné pomoci TČ. Holcr (2009) konstatuje, že psychologická pomoc je prováděna formou dlouhodobého a opakujícího se kontaktu mezi obětí a psychologem. Tento kontakt je realizován i s odstupem několika měsíců po spáchání TČ. Tyto služby jsou vhodné zejména v případě, kdy u oběti stále přetrvávají známky traumatu. Čírtková a Vitoušová (2007) zdůrazňují důležitou informaci, že v České republice neexistují programy, které by se zabývaly dlouhodobou psychologickou péčí pro oběti TČ. Oběti tedy dochází k běžným psychologům. Další nedostatek je v absenci psychiatrických léčení pro oběti TČ. Oběti musí být tedy hospitalizovány mezi ostatní psychiatrické pacienty. Pro znovunalezení duševní rovnováhy toto nepovažují za vhodné ani odborníci ani samotné oběti TČ.

6.3 SOCIÁLNÍ POMOC

Nejdříve definuji oblast sociální práce, která k sociální pomoci obětem TČ podstatně patří. Sociální práce je podle Matouška (2013a) definována jako společenskovední

disciplína, která se zaměřuje na objasňování, odkrývání, zmírňování a řešení sociálních problémů v praxi. Podle něho jsou sociální pracovníci osoby, které pomáhají jednotlivcům, skupinám, rodinám a komunitám uplatnit se a vytvořit jim příznivé podmínky pro život. Dále Matoušek (2013) konstatuje, že v sociální práci se pracuje jak s pachatelem, tak s obětí TČ. Od práce s pachatelem se předpokládá ke zmírnění jeho nevyhovujícího chování, které přispěje k jeho nápravě. Dle Janebové (2014) nelze jednoznačně sociální práci uchopit, jelikož tato disciplína nemá jasně definovanou specializaci. Dále dodává, že sociální práce je jediným oborem, který se dívá na klienta celostně, a to může zapříčinit obtíže při jejím vymezení. Ale díky tomuto pohledu funguje velmi dobře v oblasti síťování návazných organizací a díky tomu dochází k uspokojování potřeb klienta. K sociální práci se vztahuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Tento zákon je účinný od 1. 1. 2007. Vymezuje některé pojmy spojené se sociální prací, umožňuje poskytování podpory osobám, které se nachází v nepříznivé situaci, dále umožňuje sociální poradenství, které se podle toho zákona rozděluje na základní a odborné. Poskytování základního poradenství je povinné pro všechny sociální služby. Odborné sociální poradenství je poskytováno sociálními službami, které jsou zaměřeny na potřeby dílčích okruhů sociálních skupin, jako jsou například manželské poradny či poradny pro osoby se zdravotním postižením a ve speciálních lůžkových zdravotnických zařízeních. Podle tohoto zákona mají všichni nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství. Sociální pomoc obětem TČ poskytují státní i nestátní organizace a zaměřuje se na uspokojování sociální potřeb obětí. Často je však veřejností chápána pouze jako poskytování dávek. O tyto dávky při splnění podmínek mohou oběti TČ žádat na úřadu práce. Jsou to dávky hmotné nouze, (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu) do kterých patří doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí a mimořádná okamžitá pomoc. Služby pro oběti TČ jsou nejčastěji využívané krizové centra, azylové domy, terapeutické služby nebo specializované poradny. V rámci sociální pomoci je dále poskytována krizová intervence. Tato služba je určena osobám v situaci, která ohrožuje jejich život nebo zdraví. Je poskytována ambulantně, terénně nebo pobytovými službami. Dále je přístupná i pro osoby, které nejsou schopny samy zvládnout nepříznivou situaci. (Špatenková, 2011)

6.4 PRÁVNÍ POMOC

Právní pomoc je další součástí pomoci obětem TČ. Tuto pomoc vymezuje zákon v § 6 zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů. Je nutné odlišit právní pomoc a poskytnutí právních informací. Advokáti vedeni v registru poskytovatelů pomoci obětem TČ poskytují právní pomoc bezplatně či za částečnou náhradu. Naopak právní informace mohou poskytovat pouze akreditované subjekty a střediska PMS podle ZOTČ č. 45/2013 Sb. (Jelínek, 2013) Je nezbytné respektovat právo volby klienta. Právní pomoc by měla zahrnovat obeznámení s obsahem, dopady a další důležité souvislosti s možnostmi nabídnutí dalších kroků. Tyto kroky by měly být srozumitelně vysvětleny a následně popsány jejich důsledky. Dále je potřeba upozornit klienta na případné problematické či nejisté oblasti v uplatňování svých práv. Poradci vycházejí z toho, co zjistí od oběti TČ a nesmí zpochybňovat ani ověřovat žádné informace, které mu klient poskytl. Podle rozsahu a důležitosti těchto informací se dále postupuje v poskytování právní pomoci. Někdy uvedené informace nemusí obsahovat potřebné podrobnosti. Důvodem může být, že je klient ve velkém stresu, neúmyslné vynechání informací nebo nedostatek času při zjišťování informací. (Čírtková, Vitoušová, 2007)

6.5 ORGANIZACE POSKYTUJÍCÍ POMOC OBĚTEM

Nyní budou popsány organizace, které patří do Registru poskytovatelů pomoci obětem TČ a zároveň jsou součástí mé metodologické části diplomové práce. Konkrétně to je organizace Bílý kruh bezpečí, Nomia, z.ú., Občanské poradenské středisko a PMS.

Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí (dále jen „BKB“) je zapsán v Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV dle zákona č. 206/2006 Sb. a v Registru poskytovatelů pomoci obětem TČ Ministerstva spravedlnosti dle zákona č. 45/2013 Sb. BKB svým klientům nabízí bezpečný prostor a podporu při svěřeni se s emocemi, znovuoobnovení pocitu bezpečí, utřídění individuálních cílů, ověření základní potřeby, jako jsou zdraví, bydlení či finance, stanovení nezbytných kroků k nápravě škod, informace o právech oběti, informování či zprostředkování o navazujících službách a nabídka doplňkových služeb BKB. Poradci BKB jsou odborně způsobilí a ve svém oboru profesionálové, jsou to především psychologové, právníci a sociální pracovníci. Pomoc je poskytována vždy s největším respektem k oběti a přihlíží také k okolnostem TČ. Pomoc BKB obětem zahrnuje právní

informace, praktické rady a informace a psychologické či sociální poradenství. Je poskytována skrze bezplatnou nonstop linku 116 006 (pro oběti domácího násilí a kriminality), celostátní sítě poraden BKB, centrály BKB v Praze, sociální pracovníky pro pozůstalé a zvláště zranitelné oběti, Intervenční centrum v Ostravě a linku BKB 257 317 110 (pro pomoc obětem a svědkům TČ). (Poslání a činnosti, 2009, online)

Nomia

Poradna pro oběti násilí. Dětské krizové centrum a Centrum pro zdravě fungující rodinu Nomia, z.ú. je neziskovou organizací, která působí v Hradci Králové a její služby jsou poskytovány po celém Královéhradeckém kraji. Organizace pomáhá již od roku 2003 jako mezinárodní humanitární organizace ADRA, o.p.s. a mezi roky 2014/2015 se osamostatnili a fungují pod novým názvem Nomia, z.ú. Organizace se zaměřuje hlavně na pomoc obětem domácího násilí a trestné činnosti, týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem, rozvodové a porozvodové konflikty s násilím ve vztazích. Dále pracují také s pachateli TČ. Pracovníci poskytují sociální práci a terapeutické intervence. Služby jsou poskytovány v rámci registrovaných sociálních služeb Odborné sociální poradenství, Krizová pomoc a Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi. Organizace poskytuje pomoc a podporu formou psychologického poradenství, psychoterapie, sociální práce, psychiatrických intervencí, právního poradenství a také pracují s pachateli se zvládnutím vlastní agrese. (Poradna pro oběti násilí, 2022, online)

Občanské poradenské středisko

Občanské poradenské středisko bylo založeno v roce 1999 a má hlavní sídlo v Hradci Králové, ale její pobočky můžeme najít v Jičíně, Náchodě či Kostelci nad Orlicí. Občanská poradna je pro lidi, kteří se ocitli v nepříznivé situaci a jsou jí ohroženi. Služba je pro ty, co si nedovedou pomoci sami například z důvodu věku, nedostatku financí či zdravotních problémů. Chod občanských poraden je financován z dotací a darů. Služby jsou bezplatné, diskrétní a nestranné. Při spolupráci s poradnou nemusí klient nic nepodepisovat a může vystupovat zcela anonymně. Hlavní oblasti, v kterých poradny nabízí pomoc, jsou pomoc s dluhy, se zaměstnáním, orientace v sociálním systému, rodina (rozvod, svěření dětí do péče atd.), spotřebitelství (reklamace, prodejní podvody atd.), bydlení, majetkové vztahy a ostatní poradenství a pomoc obětem TČ (domácí násilí,

trestní řízení, náhrady škody atd). Poradenství může probíhat elektronicky srze e-mail, telefonicky nebo osobní návštěvou. (Bezplatné poradenství, 2017, online)

Probační a mediační služba

PMS byla založena v roce 200 podle stejnojmenného zákona č. 257, který byl parlamentem přijat a v účinnosti je 1. 1. 2001 (Štern, 2010) Střediska PMS se řídí ZOTČ č. 45/2013 Sb. Střediska PMS působí ve všech soudních okresech České republiky, celkem mají 74 středisek a 2 pobočky. Nedílnou součástí činnosti PMS je spolupráce s poškozeným, kterému byla TČ způsobena majetková, morální či zdravotní újma. PMS usiluje nejen o reintegraci pachatele, ale i v rámci restorativního přístupu o zapojení poškozeného. Činnosti PMS jsou zajištění alternativních trestů, náhrady škod, poskytování informací pro poškozené, zejména v přípravném řízení, poskytují poškozeným odborné rady, například jak se domoci náhrady škody, dále nabízí mediaci tj. mimosoudní jednání s pachatelem. Uvedené služby jsou poskytovány klientům v trestním řízení zcela zdarma. Na PMS se mohou obrátit nejen obvinění, ale i poškození. (Pomáháme obětem trestných činů, 2022, online) Restorativní neboli obnovující justice se dívá na kriminální jednání rozdílně než retributivní justice. Z pohledu PMS je restorativní justice chápána jako narušení mezilidských vztahů, které by měly být napraveny. Náprava by měla probíhat tváří v tvář mezi poškozeným a pachatelem. Nejvyužívanější způsob nápravy je mediace, tedy přímý kontakt mezi poškozeným a pachatelem, její účel je napravení narušeného vztahu a uvědomění si své viny. Mediaci zajišťuje PMS. (Tomášek, 2010)

Potřeby klienta jsou vždy individuální, a proto jsou všechny čtyři typy pomoci velice důležité při poskytování pomoci obětem. Služba musí být správně a včas nabídnuta, aby oběti TČ pomohla s prožitým traumatem. V České republice máme mnoho organizací, které se specializují na psychologickou, sociální a právní formu pomoci obětem TČ. Organizace, které jsem popsala výše, jsem vybrala, protože jsou součástí mé metodologické části diplomové práce, tedy organizace, ve kterých probíhal výzkum. Mezi organizace, které spadají do Registru poskytovatelů pomoci obětem TČ v Jičíně patří PMS a Občanské poradenské středisko. Dále pod Hradec Králové organizace Nomia a pod Pardubice Bílý kruh bezpečí.

7 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V teoretické části diplomové práce byly vymezeny pojmy, právní úprava, dopady TČ na oběť, formy pomoci a organizace poskytující pomoc. Všechna zmíněná témata navazují na metodologickou část diplomové práce, která se věnuje metodologii a definuje výzkumné strategie, cíle, zvolené metody výzkumu, techniku sběru dat a nakonec výzkumný soubor. Metodologická část vychází z teoretické části, která nám pomůže s hledáním odpovědi na výzkumné cíle práce.

7.1 VÝZKUMNÁ STRATEGIE A CÍLE VÝZKUMU

Z hlediska využití **výzkumné strategie** se jedná o **kvalitativní metodu**. Metoda byla zvolena pro potřebu zjistit hlubší informace o hodnocení dopadů TČ na oběti a hodnocení systému pomoci obětem odborníky a pracovníky sociálních služeb. Disman (2008) definuje kvalitativní metodu jako interpretaci sociální reality a nečíselné šetření, jejímž cílem je odhalit význam položený sdělovaným informacím a která využívá induktivní logiky. Při kvalitativní metodě výzkumu se nejprve uskuteční sběr dat, dále se hledají pravidelnosti a význam v datech. Po nových zjištěních mohou být vytvořeny nové hypotézy nebo teorie. Hendl (2016) popisuje kvalitativní výzkum jako proces, při kterém se hledá porozumění založené na různých metodologických zvyklostech zkoumání sociálního problému. Badatel tvoří souhrnný holistický obraz, provádí analýzu textů různých typů, informuje o postoji respondentů a zkoumá problém v přirozených podmínkách.

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb ve vybraných organizacích v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady TČ na život obětí a jak celkově hodnotí systém pomoci obětem. **Dílními cíli** práce bylo identifikovat v jakých oblastech (psychologická, sociální a právní) obětem odborníci a pracovníci sociálních služeb nejvíce pomáhají, dále jak tito pracovníci hodnotí dopady na život obětí po spáchání TČ a jak hodnotí pokrytí a potřeby služeb obětem TČ. Pomocí těchto dílních cílů byla dále zjišťována možná rizika v systému pomoci obětem a postavení pracovníků a odborníků v sociálních službách k obětem TČ. A protože představy o tom, jak sociální pracovníci pomáhají obětem TČ, mohou být rozmanité, moje diplomová práce by mohla čtenářům ujasnit, jaké konkrétní služby ve vybraných organizacích pracovníci sociálních služeb poskytují obětem TČ.

Dotazovala jsem se odborníků, kteří pracují v organizacích, které najdeme v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Nomia, Občanská poradna a PMS se nachází v Královéhradeckém kraji a BKB v Pardubickém kraji, ale služby nabízí i pro Královéhradecký kraj, proto jsem se rozhodla tuto organizaci zapojit do mého výzkumu. K dosažení výsledků byla použita kvantitativní metoda prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor je vytvořen z otevřených otázek, na které respondenti odpovídají. Zjištěné informace mohou být zpětnou vazbou či dokonce přínosem pro dotazované pracovníky, pracovníky z jiných organizací nebo oblastí, samotné oběti TČ nebo pro studenty či jiné osoby, které se tímto tématem zabývají.

Dílčí cíl č. 1 (DC 1): Identifikovat, v jakých oblastech pomoci obětem odborníci a pracovníci sociálních služeb nejvíce pomáhají.

Formami pomoci obětem TČ jsme se zabývali v teoretické části, konkrétně v kapitole šesté. V metodologické části nás bude zajímat odborná pomoc odborníků a pracovníků v sociálních službách, tedy, jaké formy pomoci obětem poskytují a s jakými organizacemi spolupracují v návaznosti poskytování odborné pomoci obětem. Dále se dozvíme, jaké konkrétní služby pracovníci obětem poskytují nebo jaké služby oběti žádají. Dostupnost těchto služeb může mít vliv na získané informace. Na tento dílčí cíl se ptají první dvě tazatelské otázky v rozhovoru.

Dílčí cíl č. 2 (DC 2): Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí dopady na život obětí po spáchání trestného činu.

Dopady na život obětí mohou být různé. Podrobněji jsme se jim věnovali v kapitole páté. Tento dílčí cíl zjišťuje, jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce, jaký je nejčastější dopad na život obětí a celkové zhodnocení pracovníků. Na tento dílčí cíl se ptá třetí, čtvrtá a pátá tazatelská otázka.

Dílčí cíl č. 3 (DC 3): Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí pokrytí a potřeby služeb obětem trestného činu.

Tento dílčí cíl má za úkol zjistit, zda jsou služby v Královéhradeckém kraji pro oběti TČ dostupné a dobře pokryté. Zde mají respondenti možnost vyjádřit svoji spokojenost či

nespokojenost s poskytováním služeb nebo navrhnout jistá řešení nepříznivé situace. Na tento dílčí cíl se ptají poslední dvě tazatelské otázky, tedy otázka šestá a sedmá. Abychom mohli provést operacionalizaci, tedy odpovědět na dílčí cíle, musíme nejprve provést transformaci dílčích cílů do konkrétních tazatelských otázek. Neuman (2011) definuje operacionalizaci jako proces přesunu prostých konceptů na konkrétní činnosti, které výzkumník empiricky sleduje a může odpovědět na dílčí, a poté hlavní cíle. Pro přehlednost výzkumného cíle byla vytvořena transformační tabulka s dílčími cíli, které jsou následně převedeny do tazatelských otázek.

TABULKA 1: TRANSFORMAČNÍ TABULKA

Hlavní cíl výzkumu	Dílčí cíle	Tazatelská otázka
HVC: Zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady trestného činu na život obětí a jak hodnotí systém pomoci obětem.	DC 1: Identifikovat, v jakých oblastech pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem odborníci a pracovníci sociálních služeb nejvíce pomáhají.	TO 1: Jaké formy pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem poskytuje? A jaké konkrétně služby obětem TČ nabízíte? TO 2: Jak hodnotíte fungování systému pomoci pro oběti TČ?
	DC 2: Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí dopady na život obětí po spáchání trestného činu.	TO 3: Jak hodnotíte dopady trestného činu na život obětí? TO 4: Jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce? TO 5: Jaký je podle Vás nejčastější dopad (sociální, psychický, finanční, fyzický) na osoby ohrožené TČ?
	DC 3: Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí pokrytí a potřeby služeb obětem trestného činu.	TO 6: Jak hodnotíte pokrytí služeb obětem v Královéhradeckém kraji z hlediska pomáhajícího prostředí? TO 7: Odpovídá pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji potřebám obětí trestného činu?

Zdroj: Vlastní tvorba

7.2 TECHNIKA SBĚRU DAT

Hendl (2016) tvrdí, že mezi hlavní metody sběru dat patří vyprávění, dotazování, naslouchání, kladení otázek a získávání odpovědí. Před zahájením výzkumného šetření bylo potřeba nastudovat odbornou literaturu k danému tématu. Z nastudované literatury byla vypracována teoretická část, která slouží k porozumění dané problematiky a metodologické části. Po stanovení hlavního a dílčích cílů byla vytvořena transformační tabulka s tazatelskými otázkami. Technika sběru dat byla provedena pomocí polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami. Polostrukturovaný rozhovor je střední cesta mezi strukturovaným a nestrukturovaným rozhovorem. Tento typ rozhovoru dává výzkumníkovi volnost při dotazování, v pořadí kladení otázek a respondentovi dává prostor na zodpovězení otázek. Hendl (2016) upozorňuje na zásady pro efektivní vedení rozhovoru. Musí být dodržen obsah, forma a pořadí otázek rozhovoru, otázky musí být jasně a výstižně formulovány a rozhovor by měl být předem nacvičen. Mohlo by dojít k vybočení tématu a pokládání otázek, které nesouvisí se zkoumaným tématem. Dalším rizikem by mohlo být, že respondent zatajuje před výzkumníkem důležité informace. Atmosféra je pro rozhovor také důležitá, měla by být uvolněná a důvěrná. Citlivé zahájení, poděkování za respondentův čas a laskavé ukončení rozhovoru má také velký význam pro správně provedený rozhovor.

Vybrané organizace byly nejdříve kontaktovány prostřednictvím e-mailu. V e-mailu jsem uvedla, z jakého důvodu je kontaktuji a cíl mého výzkumu a byli ujištěni o anonymitě a diskrétnosti poskytnutých informací. Organizace mi vyhověly a předaly kontakt na příslušné pracovníky, se kterými sběr dat probíhal. Dále jsem pracovníky kontaktovala a domluvila si s nimi přesný termín rozhovoru. Realizace sběru dat probíhala přibližně čtrnáct dní v období přelomu února a března 2022. Pět rozhovorů probíhalo vzhledem ke stávající situaci COVID-19 online formou, byly se souhlasem respondentů nahrávány mobilem (diktafonem) a trvaly okolo 30 minut. Zbývající jeden rozhovor, konkrétně s pracovníkem PMS, probíhal osobně v pohodlí jeho kanceláře, a protože mi nebylo umožněno nahrávání rozhovoru, odpovědi byly zaznamenány do elektronického dokumentu během rozhovoru. Díky možnosti nahrávání rozhovoru diktafonem se může výzkumník plně věnovat probíhajícímu rozhovoru. Pro uvolnění atmosféry a navázání vztahu mezi výzkumníkem a respondentem došlo nejdříve k rozhovoru o běžných denních tématech, který proběhl před souhlasem s nahráváním, tudíž není nahrán ani zaznamenán v elektronické podobě. Rozhovor obsahoval 7 tazatelských otázek, které

jsem později přepsala do elektronické podoby (Viz. Příloha 2). Nahrávky, přepis i zápisky rozhovorů jsou uloženy u autorky diplomové práce.

7.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR

Výběr respondentů byl založen na účelném výběru, který vycházel z několika ohledů. První ohled byl umístění organizace, kritériem bylo umístění v Královéhradeckém kraji. BKB se sice nachází v Pardubickém kraji, ale zde jsem zvolila výjimku, protože poskytuje služby i pro Královéhradecký kraj. Další kritérium bylo, aby byla organizace zařazena do registru poskytovatelů pomoci obětem TČ. Jedná se tedy o čtyři organizace, které již byly stručně popsány v teoretické části, a to organizace Nomia, z.ú. v Hradci Králové, PMS v Jičíně, Občanská poradna v Jičíně a BKB v Pardubicích. Výzkumný soubor tvoří šest odborníků, kteří pracují s oběťmi TČ. Byli vybráni bez ohledu na pohlaví, věk, pracovní pozici či vzdělání. Pro přehlednost výzkumného souboru byla vytvořena tabulka 2, viz níže.

TABULKA 2: VÝZKUMNÝ SOUBOR

Respondent/ka	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Pracovní pozice	Praxe	Zařízení
R1	Žena	23	Bakalářské, obor Sociální práce	Odborná sociální poradkyně	3 roky	Občanské poradenské středisko
R2	Muž	25	Magisterské, obor Sociální práce	Odborný sociální poradce	3 roky	Občanské poradenské středisko
R3	Žena	37	Magisterské, obor Veřejná správa sociální politiky	Případová manažerka a klíčová sociální pracovnice	11 let	Bílý kruh bezpečí
R4	Muž	58	Teologické a terapeutické vysokoškolské vzdělání	Ředitel organizace a vedoucí odborného týmu	23 let	Nomia, z.ú.
R5	Žena	40	Doktorské, obor Sociální práce	Sociální pracovnice a mediátor pro rodiny	4 roky	Nomia, z.ú.
R6	Muž	48	Magisterské, obor Sociální práce	Probační úředník	20 let	PMS

Zdroj: Vlastní tvorba

Metodologie výzkumného šetření přiblížila empirickou část diplomové práce a připravila podstatu pro následující kapitolu, analýzu výzkumného šetření, která se zabývá konkrétní analýzou a interpretací dílčích výzkumných otázek, čili rozhovorů a následných výsledků výzkumného šetření.

8 ANALÝZA VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V předchozí kapitole byly přiblíženy metodologie výzkumného šetření, výzkumné strategie, hlavní a dílčí cíle výzkumu, technika sběru dat a výzkumný soubor, tedy vybraní respondenti. Tato kapitola se bude zabývat analýzou a interpretací konkrétních dat výzkumného šetření, které byly získány pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Hlavním cílem je zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady trestného činu na život obětí a jak hodnotí systém pomoci obětem. Následující podkapitola se bude věnovat jednotlivým dílčím cílům a jejich tazatelským otázkám, které budou podrobně analyzovány a interpretovány. Pro přehlednost jsou odpovědi respondentů vyznačeny uvozovkami a kurzívou. Na konci kapitoly bude vyhodnocen hlavní výzkumný cíl diplomové práce.

8.1 ANALÝZA A INTERPRETACE DÍLČÍCH VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

K analyzování dat bylo využito kódování, při kterém byla data podrobně prozkoumána a označena, dále byla tato data rozdělena do konkrétních oblastí. Kód člení konkrétní oddíl informací, které jsou obsaženy v celém textu. Po přiřazení kódu k daným informacím následuje kategorizace, neboli zmenšení získaných informací. Když jsou data kategorizována, následuje jejich analýza. Analýza probíhala porovnáváním rozdílností a podobností mezi kategoriemi. (Hendl, 2016)

Dílčí cíl č. 1 (DC 1): Identifikovat, v jakých oblastech pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem odborníci a pracovníci sociálních služeb nejvíce pomáhají.

Cílem tazatelských otázek toho dílčího cíle je zjistit, jaké formy pomoci pracovníci poskytují, popřípadě s jakými organizacemi spolupracují v souvislosti s poskytováním odborné pomoci obětem TČ a nakonec jaké určité služby jsou obětem TČ poskytovány, či jaké služby jsou oběťmi žádány. Na tento dílčí cíl se ptají první dvě tazatelské otázky, které budou analyzovány níže.

TO 1: Jaké formy pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem poskytujete? A jaké konkrétní služby obětem TČ nabízíte?

Obecně se všichni respondenti shodují v tom, že jejich organizace poskytuje právní formu pomoci obětem TČ. Konkrétně občanská poradna, jak řekl pracovník R2, poskytuje:

„V naší poradně poskytujeme bezplatné sociálně právní poradenství nejen osobám ohrožených trestnou činností. Obětem předáváme informace ohledně průběhu celého procesu trestního řízení, vymáhání vzniklé škody a dále poskytujeme vzory trestných oznámení, případně žalob, kdy za klienty nic nesepisujeme, ale můžeme jim sdělit, co se má kam napsat, ale klient si musí samotný dokument sepsat sám. Pouze pokud by toho nebyl klient schopen, tak jsme schopni dokument sestavit dle jeho potřeb. Máme možnost klienta objednat k našemu externímu spolupracovníkovi, který je schopen poskytnout psychoterapeutickou pomoc.“ Pracovníci oslovených organizací dále zmiňují další formy pomoci a konkrétní služby, jako pracovnice R3: „...poskytujeme sociální pomoc, právní a psychologickou. Dá se říct, že ta psychologická pomoc je krátkodobá.“ Dále pracovnice R3 uvedla, které konkrétní služby jejich organizace nabízí, a to právní rady poskytované právním poradcem, terapie, které jsou také formou porady a trvají, jak už respondentka zmínila, pouze deset hodin. A mezi sociální pomoc patří tvoření individuálního plánu klienta sociálním pracovníkem, který dále sepisuje trestní oznámení, doprovází klienta k soudu jako důvěrník, zajišťuje zmocněnce nebo konkrétně při násilném TČ zajišťují úklid místa činu a finanční pomoc pozůstalým s nadačních fondů. Pracovník R4 říká, že v jejich organizaci poskytují právní, sociální a hlavně psychologickou pomoc, konkrétně psychoterapeutické intervence, jako párová, rodinná či individuální terapie. K těmto službám se váže psychologické poradenství a sociální práce, konkrétně doprovody, dojednávání s úřady a podobně. Dále spolupracují s dalšími odborníky z oblasti trestního práva pro oběti TČ. Pracovnice R5 dále zmiňuje poskytování asistovaných kontaktů, a také říká, že jejich hlavní náplní práce jsou psychologické formy pomoci krizové intervence a psychoterapie. Ze sociální formy pomoci to jsou doprovody sociálních pracovníků k soudkům nebo výslechům na policii. Dále pracovnice R5 dodává: „Z právní formy to je tedy úplně to základní právní poradenství, je to hlavně o těch soudech a OSPODech.“ Pracovník R6 říká, že v okresním městě, ve kterém se nacházejí, je málo obětí TČ. Oběti se k nim dostávají tedy zřídka. Pracovník R6 to odůvodňuje vyšší sazbou trestného činu a pracovat s oběťmi tím pádem ani nemůžou, ale když už s nimi pracují, tak hlavně pomocí právního poradenství. Jejich organizace tedy pomáhá zejména na základě právní formy, hlavně právní poradenství, ze sociální pomoci to je například doprovázení k soudnímu jednání, shánění sociálního bydlení a nakonec hledání psychologické péče, tedy psychologická forma pomoci. Dále pracovník R6 říká: „dále se zabýváme nějakou koordinací služeb na kontaktování intervenčního centra, respektive intervenční centrum nám ty oběti přepsalo, předalo jim kontakty na nás, na psychiatrii

plus nějaké sociální bydlení, když družka odcházela od tyрана ze společné domácnosti... takže právní, sociální i psychologická pomoc.“

TO 2: Jak hodnotíte fungování systému pomoci pro oběti TČ?

Pracovnice R1 zhodnotila fungování systému pomoci celkem negativně, a to takto: *„Domnívám se, že by obětem trestného činu mohlo být nabízeno více podpůrných služeb, které oběti pomohou začlenit se zpět do běžného života či pomohou zpracovat dopady trestného činu na život oběti. Některé služby jsou špatně místně dostupné. Oběť může mít ztížené podmínky pro to, aby dojezda do místa, kde je služba poskytována. Pracovník R2 říká, že po poskytnutí služeb jejich organizací odkazují klienta dále, takže spolupráce mezi organizacemi probíhá. Dále zmiňuje přínos v bezplatném poskytování služeb a přípravě klienta na další kroky: „V tomto směru je dobře, že je zde možnost se přijít zdarma poradit o svém problému, kde například matka s dítětem se přijde radši poradit s nehrazením výživného do občanské poradny, než na policii, převážně mezi muže. Ovšem následně tam bude stejně směřovat, ale už s dostatkem informací. Pracovnice R3 upozorňuje na absenci času pro klienty. Jak pracovnice R3 odpověděla v předchozí otázce, jejich terapie trvá pouze deset hodin a jejím úkolem je sehnat navazující terapeutickou péči. Ale to je dost obtížné, protože je těžké někoho sehnat a čekací doba pro klienta je i půl roku. Dále pracovnice R3 hodnotí systém pomoci takto: „...jestli můžu mluvit na základě nějaké zpětné vazby, tak samozřejmě tady jsou klienti, kteří jsou spokojeni, kteří odcházejí vděční, mají tady vlastně tu komplexní péči, že je nemusíme odkazovat tady, že budou chodit na terapie, támhle půjdou do jiné poradny k právníkovi, támhle zase na úřad, aby jim pomohla nějaká sociální pracovnice, třeba se sepsáním toho trestního oznámení nebo potom v rámci domácího násilí. Není problém vyřešit i sepsání úpravy výchovy a výživy, protože ne vždycky to kolegyně na orgánu sociálně-právní ochraně dětí (dále jen OSPOD) dělají, dostanou formulář klienti a neví, co mají dělat, takže tohle to všechno tady děláme.“ Naopak pracovník R4 hodnotí spolupráci mezi jejich organizací a OSPODem v Hradci Králové velice kladně. I s Městskou policií v Hradci Králové mají navázanou výbornou spolupráci, ale o státní Policii České republiky už hovoří jinak: „Co se týče státní policie, někdy máme jinou představu o tom, myslíme si, že by měla být včasější ta státní policie a možná více kooperující s organizacemi našeho typu. Možná by policie mohla být více vzdělaná v té rovině terapeutické a psychologické, nemyslím nějakou velkou ambici, ale nějaké základy rozhovoru s tou obětí, které budou respektující. Oni jdou po tom právu po tom vyšetřování, což je v pořádku, ale zároveň je*

potřeba mít na vědomí, že ti lidé, ty oběti, prožívají trauma. A s tím traumatem je potřeba v tom rozhovoru umět alespoň trošku pracovat. Takže tam vidím trošku nedostatek nebo nějaké bílé místo v tom.“ Dále pracovník R4 navrhuje zavést školení pro policisty, psychology či terapeuty, kteří by jim dali dobrý základ ze zkušeností. Pracovnice R5 říká, že vzhledem k tomu, že jejich organizace má krajskou působnost, tak jsou kontaktovány organizacemi z celého Královéhradeckého kraje, ale nejvíce spolupracují již se zmíněným OSPODem a městskou policií v Hradci Králové. Tuto spolupráci si velmi chválí. Dále říká, že veškerá spolupráce a provázanost mezi organizacemi pro oběti TČ v Hradci Králové je výborná. Pracovník R6 hodnotí fungování systému pomoci obětem na základě kladných zkušeností ve spolupráci s jinými organizacemi a zároveň vytýká nedostatky v systému pomoci obětem. Pracovník R6 má velice pozitivní zkušenosti s intervenčním centrem v Hradci Králové, „...*kde opravdu ta spolupráce s policií je tak dobrá, že ty oběti dokážou zachytit v té nejranější fázi. To jsou případy u dopravních nehod, pozůstali po sebevraždách, nejsou to oběti v pravém slova smyslu, ale jsou to osoby zasažené nějakou tragédií, takže tam to intervenční centrum perfektně funguje.*“ Dále pracovník upozorňuje na poddimenzovanou síť psychologické a psychiatrické péče. Tvrdí, že oběti TČ musí déle čekat na tyto služby a uvádí příklad, kdy se jim podařilo z protekce obětí dostat do této péče dříve, než by se na ni dostalo v běžném pořadníku.

Shrnutí prvního dílčího cíle

První dílčí cíl mapuje skrze tazatelské otázky formy pomoci obětem TČ a konkrétní služby, které pracovníci ve vybraných zařízeních poskytují. Pracovníci všech oslovených organizací poskytují právní pomoc v rámci sociálních služeb. Další organizace poskytují sociální i psychologickou pomoc. Organizace, které poskytují pouze jednu z uvedených pomocí, alespoň spolupracují s dalšími odborníky, na které své klienty odkazují. S touto spoluprací jsou pracovníci velice spokojeni. Z uvedených výpovědí pracovníků vyplývá, že poskytované služby organizací jsou klienty hojně využívány a z pohledu odborníků jsou služby dobře dostupné pro všechny oběti TČ. Bohužel někteří pracovníci zmiňují také nedostatky v systému pomoci obětem TČ, a to takové nedostatky, že v některých službách chybí kapacita pro klienty nebo celkově tyto služby v některých městech chybí. Jedná se zejména o psychologickou i psychiatrickou péči. Ta by podle pracovníků měla být okamžitá, například kvůli výskytu reviktimizace, a zároveň dlouhodobá. Jako další úskalí je potřeba zmínit chybějící empatie u státní Policie ČR. Pracovník jejich dobře

odvedenou vyšetřovatelskou prací nezpochybňuje, ale zdůrazňuje, že s lidmi, co si prožili trauma, by mělo být zacházeno s větší empatií. Tento poznatek souvisí s chybějící psychologickou pomocí. Trauma z TČ a špatný psychický stav oběti, například po výslechu či soudním jednáním, vyžaduje okamžitou odbornou pomoc. Pracovníci vypověděli, že na psychologickou pomoc se čeká i půl roku. Pokud se na tyto služby čeká delší dobu, pro oběť to může mít špatný dopad. O dopadech TČ bude pojednáváno níže, v dalším dílčím cíli č. 2.

Dílčí cíl č. 2 (DC 2): Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí dopady na život obětí po spáchání trestného činu.

Pomocí třetí, čtvrté a páté tazatelské otázky zjistíme, jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce, dále jaký je nejčastější dopad na život obětí. Nakonec toto téma pracovníci sociálních služeb celkově zhodnotili. Níže budou tyto tazatelské otázky analyzovány.

TO 3: Jak hodnotíte dopady trestného činu na život obětí?

Všichni pracovníci se shodli na tom, že hodně záleží na konkrétním TČ. Pracovnice R1 dále dodává, že dopady TČ se objevují v oblastech, jako jsou například rodinné a pracovní vztahy, vztahy s blízkými, finanční a psychické problémy a při fungování v běžném životě. Oběti mají často strach z lidí, kteří jsou podobní pachateli nebo se bojí pohybovat se v místech, kde se TČ odehrál. Pracovnice R3 dále dodává: „...*kolikrát i záleží, komu se stane. Takže já bych to jenom vysvětlila, třeba jinak to vnímá oběť znásilnění, ale jinak to třeba může vnímat i příbuzná té oběti. Příkladem může být matka zneužívaného dítěte. Když už nám sem ten člověk přijde, tak většinou to jsou takový devastující následky, opravdu ten člověk je úplně rozložený. My ho sbíráme vlastně z toho pomyslného dna a snažíme se ho alespoň, protože to jsou většinou lidé, které čeká nějaké silné jednání, takže se ho snažíme v rámci nejenom prací s tou terapeutkou, ale i v rámci práce se mnou, sociální pracovníci, stabilizovat natolik, aby byl schopný ustát to soudní jednání a následně řešit potom další věci.*“ Pracovník R4 říká, že v první řadě je dopad na oběť TČ v psychické rovině, dopad traumatu, který může pokračovat v PSTP a většinou pokračuje. Dále se u klientů pracovník R4 setkává s depresemi, zhoršeným spánkem, pocitem méněcennosti, pocitem studu. A tyto dopady se potom odrážejí do zaměstnání a osobního života oběti. Může nastat i narušení vztahů s rodinou či blízkými oběti, protože ne všechny osoby z okolí přijmou situaci, tak jak ji oběť prožívá. Toto psychické zasažení

oběti může být podle pracovníka R4 opravdu dlouhodobé. Pracovnice R3 dále hodnotí psychické dopady takto: *„Pokud jde třeba o trestný čin toho znásilnění nebo zneužívání dítěte, tak to jsou takové věci, ze kterých se nikdy neoklepete. Ty následky si člověk nese. On se nějakým způsobem naučí fungovat, on si to někam může dát, založit si to v té hlavě, ale jsou prostě situace, kdy se něco stane a ono to znovu naskočí, proto říkáme, že je důležitá dlouhodobá terapie, kde ale ani ta není zárukou toho, že to někdy přebolí.“* Další oblast dopadů TČ na život obětí je sociální oblast, jako konkrétní příklady u dětí, které byly svědky domácího násilí, uvádí pracovník R4 záškoláctví, v pozdějším věku užívání drog či alkoholu, problémy s navázáním vztahů nebo projevy agrese. Dále dopady v ekonomické rovině. Například, když se žena ocitne sama bez finančních či materiálních možností. Tato situace se se ženou nese delší čas. Pracovnice R5 také říká, že to je velice individuální záležitost, která vyžaduje dlouhodobou práci s klientem: *„to může začít od terapií, pak i přes ty asistované kontakty, opravdu kolikrát ty služby, co tady poskytujeme, navazují. Co se týče toho, pokud oběť má psychické dopady, může se po několika letech vrátit... a ano, ty oběti trestného činu se některé vrací.“* Pro pracovníka R6 je těžké vyvozovat nějaké závěry, ale v případech, do kterých vstoupili, dopady vidí. Uvádí příklad, kde oběti sehnali psychologickou péči, dále oběti pomohli dostat pracovní neschopnost, medikaci a náhradní ubytování. A v těchto případech pracovník R6 vidí, že dopady se minimalizovaly. *„V jiném případě se nám stalo, když oběť přišla sama, ještě před zahájením trestního stíhání, tak se nám podařilo ve spolupráci s policií a soudem, ještě ten den, že došlo k vykázaní ze společné domácnosti. Tam to zapůsobilo.“* Nakonec pracovník R6 dodává, že pro minimalizování dopadů TČ na život obětí je důležitá dlouhodobá péče ze strany pomáhajícího prostředí.

TO 4: Jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce?

Všichni respondenti se shodli na tom, že klienti potřebují nejvíce psychickou pomoc a podporu. Pracovní R2 říká: *„Do naší poradny si klienti chodí hlavně pro informace, jelikož se zpravidla do podobné životní situace nikdy nedostali a chtějí mluvit s někým, kdo jim popíše následující postup. Tomu bych dal tak osmdesát procent a dalších dvacet procent potřebuje psychologickou nebo sociální pomoc, nemají s kým o tom mluvit, stydí se a na tu odkazujeme na pana terapeuta.“* Pracovnice R3 říká, že klienti nejvíce potřebují pochopení, kolikrát ani nejde o terapie, ale o to, aby pracovníci klienty přijali, vyslechli a aby ukázali dostatečný pocit empatie. Zvláště, když klienti organizaci navštíví po výslechu na Policii České republiky. Tam empatický přístup chybí. Klienti potřebují

vědět, že to, jak se teď cítí, jak to na ně dopadá, že to je všechno v pořádku a že v tom nejsou sami. Pracovnice R3 dodává: „...nejdůležitější v této práci je empatický přístup.“ Pracovník R4 s ostatními respondenty souhlasí a říká, že nejzásadnější je člověka stabilizovat: „*Tu léčbu duše potřebuje na prvním místě, trvá to delší dobu, je to intenzivní práce a ne vždycky se to daří, protože do toho jsou různá vyšetřování, soudy, soudy o děti atd. Čili je to velmi složitý proces, ale ta psychická rovina je na prvním místě.*“ Pracovnice R5 také říká, že nejdůležitější je psychologická pomoc, u nich v organizaci to jsou konkrétně krizové intervence, psychoterapie nebo sociální podpora ve formě doprovázení obětí sociálními pracovníky do různých institucí, jako jsou například soudy či výslechy. Pracovník R6 nejdříve zmiňuje sociální pomoc a říká: „*První je, aby oběti měly kde složit hlavu a nebyly dál ohrožovány.*“ Dále podotýká, že pokud je osoba neschopna práce nebo běžného fungování, je potřeba psychologická pomoc, tady opět zmiňuje důležitost dlouhodobé spolupráce mezi obětí a pracovníkem, aby se neobjevila reviktimizace. „*Máme tady třeba případ, kdy oběť domácího násilí, jako těžkého domácího násilí, kdy to probíhalo třeba tak, že ten partner si ji naložil do kufru vozu a odvezl ji za město a tam ji chtěl znásilňovat, tak ta se po čase dostala do obdobného vztahu a stala se obětí podruhé, kdy se vlastně nevylizala z toho prvního vztahu a skočila do druhého, takže tam ta psychoterapeutická pomoc měla být kontinuální, aby dokázala potom ty vztahy správně vyhodnotit a nevstupovat do nich nebo zavčasu utéct.*“

TO 5: Jaký je podle Vás nejčastější dopad (sociální, psychický, finanční, fyzický) na osoby ohrožené TČ?

Jak už v předchozích tazatelských otázkách, tak i v této hraje psychika obrovskou roli. Všichni respondenti odpověděli, že nejčastější je psychický dopad. Pracovnice R3 říká: „*Záleží prostě jaký trestný čin.. ale nejčastěji samozřejmě, to se dotkne každého, je to psychický dopad.*“ Prožívání různé stresové situace může u obětí vyvolat například úzkosti, dále pracovnice R1 dodává: „...*prostřednictvím fyzických dopadů si okolí nejčastěji všimne problému. Avšak vždy záleží na konkrétním případě. Každý člověk prožívá různé události odlišným způsobem.*“ Pracovník R2 říká, že se nejčastěji setkává se zanedbáváním povinné výživy, poškození věci a s oběťmi domácího násilí, takže dopady jsou velice individuální. Dodává, že určité aspekty převládají. U zanedbávání výživy či poškození cizí věci finanční dopad a u domácího násilí spíše psychický dopad. Pracovník R4 na otázku odpověděl příkladem, kdy se žena rozhodne odejít z domácnosti, kde se vyskytuje domácí násilí, žena je psychicky zasažená, prožívá trauma a stres a

zároveň je ekonomicky ohrožena, protože nemá kde bydlet. Dále pracovník R4 dodává: „...*takže vlastně ta ekonomická, sociální a psychická rovina jdou zároveň v tu chvíli. A hodně ta žena, ta oběť, řeší samozřejmě to bydlení, řeší ty peníze pro děti, řeší obživu a základní věci a to ji samozřejmě více stresuje, to umocňuje to trauma, co zažila nebo zažívá. Takže to tam jde pořád ruku v ruce, ty traumatické roviny s tou ekonomickou.*“ I pracovníce R5 říká, že nejčastější je psychický dopad u oběti TČ. Oběti co nejdříve poskytují krizové intervence nebo psychoterapie. Pokud je potřeba, tak se obrací na jiné organizace, se kterými spolupracují: „... *například když žena opouští tyрана, opouští svůj domov. Tam je znát ten sociálně-ekonomický dopad. Nachází se bez jakýchkoliv prostředků, utekla i s dětmi, tak tam se poskytuje pomoc, že se shání bydlení pro ni nebo nějaký azylový dům.*“ Pracovník R6 zmiňuje jako nejčastější psychický dopad. Například při dopravní nehodě „*kdy zemřou děti nebo partneři, tak tam je to prostě nějaké psychické trauma, smutky, deprese, zabrždění v životě, snížená kvalita života.*“ Komplexnější dopady TČ jsou u znásilnění nebo týrání. Tam může být dopad psychický i fyzický. Dále pracovník R6 dodává: „*Naštěstí jsme se nesečkali s nějakým výraznějším fyzickým ublížením, až nějakou traumatizací s trvalými následky, kromě tedy těch dopravních nehod.*“ Nakonec pracovník R6 uvádí příklad psychického, sociálního a socioekonomického dopadu. V okamžiku, kdy osoba utíká před tyranem, opouští domov a musí si bez jakýchkoliv finančních prostředků zajistit domov nový.

Shrnutí druhého dílčího cíle

Cílem druhého dílčího cíle bylo zjistit pomocí tazatelských otázek hodnocení dopadů TČ pracovníky vybraných organizací. Všichni pracovníci odpověděli, že hodně záleží na konkrétním TČ, který oběť prožila. Dále je také důležité rozlišit dopad na oběť TČ a dopad na rodinu či blízké oběti TČ. Všichni pracovníci se primárně shodli, že nejvíce se objevuje u obětí TČ psychický dopad. Oběti mohou mít problémy se spaním, soustředěním nebo mít deprese, pocit studu a méněcennosti. Tyto symptomy traumatu se později odrazí v běžném životě oběti TČ. Například mohou ztratit zaměstnání nebo může dojít k narušení vztahů v rodině či s lidmi z blízkého okolí oběti. Tyto problémy mohou být dlouhodobé, následky a strach z TČ si oběť může nést do konce života. Jako další dopad pracovníci zmiňují sociální dopad. Jako nejčastější případ pracovníci zmiňují ženy, které odcházejí od svého partnera, tedy z prostředí domácího násilí. Ženy většinou nejsou ekonomicky zajištěné, nemají kde bydlet a musí zajistit své děti. Podle pracovníků je

hlavní, aby byl klient v bezpečí a nebyl dál ohrožován, dále je pro klienta důležitá psychická podpora, tedy stabilizovat ho a ujistit, že mu někdo naslouchá, podpoří ho a pochopí. Tudiž empatický přístup k oběti TČ. Pracovníci dále podotýkají, že dopady TČ jsou často ve spojené návaznosti. Například psychické nebo fyzické zasažení oběti může mít za následek ztrátu zaměstnání, a poté ztrátu bydlení, tedy sociální i finanční dopad. Tedy oběť TČ je důležité dostat do bezpečného místa a následně ji, pokud je potřeba, poskytnou psychologickou pomoc, která by neměla být krátkodobá. S oběťmi by se mělo pracovat dlouhodobě, aby se zabránilo výskytu reviktimizace. Oběti se po určité době naučí fungovat a žít s pocitem, že se TČ odehrál, ale může nastat situace, která jim TČ znovu připomene, a proto je dlouhodobý kontakt s odborníkem, který ji situaci pomůže zvládnout, důležitý. Ale jak už bylo zmíněno výše, v prvním dílčím cíli, z kapacitních důvodů či z důvodu chybějících odborníků, je kolikrát těžké psychologickou nebo psychiatrickou pomoc sehnat včas.

Dílčí cíl č. 3 (DC 3): Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí pokrytí a potřeby služeb obětem trestného činu.

Úkolem tohoto dílčího cíle je odhalit, zda jsou služby v Královéhradeckém kraji pro oběti TČ přístupny a dobře pokryty. Pomocí dvou posledních otázek, tedy otázky šesté a sedmé, mají respondenti možnost říci svůj názor k poskytování služeb v Královéhradeckém kraji, v případě nespokojenosti s touto situací navrhnout její řešení. Níže budou poslední dvě tazatelské otázky analyzovány.

TO 6: Jak hodnotíte pokrytí služeb obětem v Královéhradeckém kraji z hlediska pomáhajícího prostředí?

Respondenti se shodli na názoru, že nejvíce služeb je v krajském městě. Pracovnice R1 hned upozornila na to, že organizace ve které pracuje, se nachází v okresním městě a některé služby jsou zde nedostupné. Oběť TČ může mít ztížené podmínky pro dojíždění do daného místa, kde je služba poskytována. Pracovník R2 dodává: „*Samozřejmě, že nejvíce potřebných služeb klienti naleznou v krajském městě a je to pochopitelné vzhledem k tomu, že sociální práce a služby nejsou prioritní složkou v rozpočtu krajů a obcí.*“ Pracovník R2 se ale domnívá, že i v menších městech má oběť TČ možnost dovědět se potřebné informace a případně být odkázána na nejbližší službu. Takže pracovník R2 hodnotí pokrytí služeb dostatečně. Pracovnice R3, která pracuje na území

Pardubického kraje, říká, že přímo v Hradci Králové chybí krizové centrum, kam by oběť mohla docházet a dodává: „...ale my se to snažíme pokrýt. Ve chvíli kdy je potřeba nějaká spolupráce s jinou organizací z Královéhradeckého kraje, tak to problém úplně není.“ Pracovník R4 říká, že pokrytí na Hradecku je zasíťované dobře: „Je tady intervenční centrum, my jsme tady – poradna pro oběti násilí a třeba rodinná poradna, která dělá zase trochu jinou práci a další organizace, které jsou schopné navázat na tu naši intervenci.“ Hradec Králové je samozřejmě velké město, ale města jako jsou Hořice, Náchod, Jičín nebo Broumov tam je mnohem méně služeb a nejsou tak dobře pokryty. Dále pracovník R4 dodává, že se jejich organizace snaží pomáhat i lidem z těchto menších měst a vyjíždí s mobilní poradnou třeba do Náchodska či Broumova. Pracovnice R5 hodnotí pokrytí služeb z pohledu jejich organizace kladně. Pro služby, které neposkytují, se obracejí na jiné organizace, se kterými spolupracují. Pracovnice R5 nikde nevidí slepé místo v pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji. Pracovník R6 hodnotí pokrytí služeb kladně a zmiňuje spolupráci s intervenčním centrem v krajském městě Hradec Králové. Dále zmiňuje služby sociálního kurátora, „který pomůže zajistit náhradní ubytování, plus občanská poradna, která dokáže té oběti sepsat žádost o příspěvek oběti trestného činu.“ Také pracovník zmiňuje, že on sám nedokáže posoudit, kolik obětí ve skutečnosti je, k nim do organizace se dostanou pouze ti, kteří si o pomoc dokážou říci a nebojí se přijít. „Kolik jich je, aniž by třeba ta trestná činnost byla nahlášena, bylo to projednáváno, to neumím říct.“ Pracovník R6 vzpomíná na kampaň, ve které lékaři, například gynekologové nebo pediatři, dávali kontakty na PMS, policii a jiné organizace osobám, které by mohly být potencionálními oběťmi. Byly to osoby s modřinami a „popáleninami ve tvaru žehličky na zádech“. Pracovník R6 dodává, že tyto osoby samy od sebe nepůjdou hned na obvodní oddělení podat trestní oznámení. Tyto osoby potřebují posílit a situaci promyslet. Popřípadě s nimi může jít pracovník dané organizace jako doprovod na obvodní oddělení Policie ČR a zde mohou společně nahlásit trestnou činnost.

TO 7: Odpovídá pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji potřebám obětí trestného činu?

Pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji podle respondentů spíše neodpovídá. Co se týče hlavního krajského města, zde se služby nachází, ale z hlediska pokrytí celého kraje zde některé služby chybí. Pracovnice R1 je toho názoru: „Myslím si, že je důležité, že nějaké služby zaměřené na tuto cílovou skupinu existují. Ovšem mohlo by zde být více

podpůrných služeb, které oběť doprovodí na Policii České republiky či soud, poskytnou jim bezpečné prostředí pro zpracování emocí a dopadů TČ a odkážou je na další služby či odborníky, kteří mohou pomoci.“ Pracovník R2 tvrdí, že v krajském městě je k nalezení nejvíce potřebných služeb. V okresním městě, ve kterém pracuje, tolik služeb není, a to z toho důvodu, že pro sociální služby v okresních městech není vyhrazeno tolik financí. Ale i přes to v okresních městech lze nalézt služby pro oběti TČ. V dnešní době je spousta informací na internetu nebo se lze popřípadě informovat přes telefon organizace. Pracovnice R3 odpověděla, že základní služby, které jsou dané státem, jako jsou sociální služby, OSPOD, Intervenční centrum, se v Hradci Králové nachází. „Ale co tam chybí je prostě krizové centrum a máte krizové centrum, které může být součástí nějakého krizového ubytování, tak to je velké minus. A co si budeme.. Královéhradecký kraj je velký, tak to není jenom o jednom centru, ale mohlo by jich tam být víc. A kolega z Pardubického „krizáče“ říkal, že z Královéhradeckého kraje se obrací na Pardubice, což je průšvih...“ Pracovník R4 má podobný názor. Na základní rovině pokrytí odpovídá, to znamená, že lidé ve svém regionu naleznou nějakou poradnu. Ale poraden nebo kapacit poraden by mělo být v Královéhradeckém kraji více, „...a co se týče Hradce, dobře funguje sociální odbor a zdravotnictví na magistrátu a myslím si, že ten prostor mají i z vyloučených lokalit.“ I pracovnice R5 říká, že služby pro oběti TČ v Královéhradeckém kraji jsou, ale: „Například azylové domy v Královéhradeckém kraji jsou hodně naplněné. Tak to je problém, když máme potom nějak umístit nějakého klienta, nejčastěji ženu. Tak to je takové dosti nedostačující, jinak to vnímám, že to je v pořádku.“ Podle pracovnice R3 „...je důležité zamyslet se nad tím, jestli by to krizové centrum v Hradci Králové nemělo být otevřeno.“ Pracovník R6 hodnotí pokrytí služeb velice kladně, organizace se v Královéhradeckém kraji nachází, dávají o sobě vědět, tudíž osoby ohrožené TČ mají kam přijít. Dále dodává, že oběť, která si řekne o pomoc, ji vždy dostane. Jako negativum, které k pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji nepatří, ale je důležité ho zmínit, pracovník R6 uvádí: „Spíš vidím, mám takové pochybnosti, zda všichni kantoři, doktoři, sousedé mají oči otevřené pro ty výkřiky těch obětí.“

Shrnutí třetího dílčího cíle

Úkolem třetího dílčího cíle bylo zjistit pomocí tazatelských otázek, zda jsou služby pro oběti TČ v Královéhradeckém kraji dobře pokryté a dostupné. Většina pracovníků se shodla na tom, že nejvíce služeb je v krajském městě Hradec Králové. V okresních

městech již tolik služeb není. Někteří pracovníci podotýkají, že by v okresních městech těchto služeb mohlo být více, ale dále uvádění, že díky dobré spolupráci mezi organizacemi se služby k oběti TČ dostanou. Asi jako největší výtky byly zmíněny nedostatečná kapacita azylových domů pro ženy s dětmi a absence krizového centra v Hradci Králové. Pracovnice říká, že oběti TČ se musí obracet na krizové centrum v Pardubicích a podotýká, zda by nemělo být krizové centrum v Hradci Králové otevřeno. Jako další důležitý poznatek uvedl pracovník mířený k veřejnosti. Podle něho by měli mít lékaři, rodina, spolupracovníci či sousedé otevřené oči a jakýkoliv náznak násilí či trestného činu hlásit příslušným orgánům.

8.2 VYHODNOCENÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI

V předchozí kapitole byl každý dílčí cíl shrnut na základě odpovědí respondentů. Pro přehlednost budou v této kapitole zjištěné výsledky výzkumného šetření znovu shrnuty. Dále budou vyhodnoceny dílčí cíle a nakonec hlavní výzkumný cíl.

Úkolem prvního dílčího cíle bylo identifikovat, v jakých oblastech pomoci obětem pracovníci nejvíce pomáhají. Z tazatelských otázek bylo zjištěno, že pracovníci všech oslovených organizací poskytují právní pomoc. Zbylé tři organizace poskytují i psychologickou a sociální pomoc obětem. Pokud některé z oslovených organizací nějakou formu pomoci neposkytuje, mají zajištěnou spolupráci s jinými organizacemi, na které oběti TČ dále odkazují. Tyto spolupráce si pracovníci velice chválí. A protože je pomoc pro oběť TČ velice individuální, organizace spolupracují jak se státními, tak s nestátními organizacemi, nejedná se pouze o sociální služby, ale i o veřejné instituce. Z výpovědí pracovníků tedy vyplývá, že většina oslovených organizací poskytuje všechny formy pomoci a pokud ne, spolupracují s dalšími organizacemi. Zároveň tento dílčí cíl zmapoval, které konkrétní služby pracovníci obětem nejvíce poskytují, zda jsou tyto služby žádané a zároveň dostupné pro oběti TČ. Oslovení pracovníci měli dále možnost vyjádřit se v hodnocení fungování systému pomoci pro oběti TČ. Bohužel někteří pracovníci zmínili nedostatky v absenci kapacity v některých zařízeních nebo upozornili na to, že v některých městech určité služby úplně chybí. Konkrétně se jedná o nedostatečnou kapacitu psychologické a psychiatrické péče nebo nedostatečnou empatii u státní Policie ČR. Zde pracovník navrhuje řešení ve formě vzdělávacího kurzu psychology či terapeutů pro policisty. Psychologická pomoc po prožitém traumatu by podle pracovníků měla být okamžitá a zároveň dlouhodobá, ale klienti často musí na poskytnutí této péče čekat déle, než je potřeba.

Druhý dílčí cíl pomocí tazatelských otázek zjistil, jak pracovníci hodnotí dopady na život obětí po spáchání TČ. Všichni oslovení pracovníci vypověděli, že toto je velice individuální a záleží na konkrétním TČ, ale většina se shodla, že nejčastěji se u obětí objevuje psychický dopad. Jedná se například o deprese, problémy se spaním či soustředěním. Dále pracovníci vypověděli, že dopady na sebe často navazují, třeba tyto psychické dopady se mohou prolínat i do běžného života oběti. Například kvůli psychickým problémům mohou ztratit zaměstnání nebo může dojít k narušení vztahů v rodině či s lidmi z blízkého okolí oběti. Tedy může se objevit sociální a finanční dopad na oběť TČ. Tyto problémy mohou být dlouhodobé, následky a strach z TČ si oběť může nést do konce života. Podle pracovníků je důležité, aby nebyla oběť dál ohrožována a byla v bezpečí, potom může nastat jakákoliv forma pomoci ze strany pracovníků. Empatický přístup ze strany odborníků a pracovníků má také velký vliv na oběť TČ. Pracovníci tedy dopady na život obětí zhodnotili tak, že pokud je pomoc včas poskytnuta, oběť se po určité době naučí opět fungovat, ale nikdy na prožité trauma nezapomene. Takže, jak už bylo zmíněno v prvním dílčím cíli, pomoc by měla být okamžitá a dlouhodobá. Pracovníci také vypověděli, že se oběti TČ pro pomoc často vrací, například po nějaké události či situaci, kdy jim byl TČ připomenut.

Třetí dílčí cíl pomocí tazatelských otázek zjistil, zda jsou služby pro oběti TČ v Královéhradeckém kraji dobře pokryté a zda jsou dostupné. Většina pracovníků se shodla na tom, že služby pro oběť TČ dostupné jsou, a to díky již zmiňované spolupráci mezi organizacemi, tedy pokud oběť potřebuje nějakou pomoc, dostane ji. Ale nějaké výtky pracovníci zmínili, například, že by v okresních městech mohlo být více služeb, ale zároveň uvádějí, že díky dobré spolupráci i s krajskými městy oběti TČ svoji pomoc dostanou. Jako další výtku pracovníci uvedli nedostatečnou kapacitu azylových domů pro ženy v Hradci Králové a absenci krizového centra v Hradci Králové. Tudiž oběti z Hradce Králové často vyhledávají služby krizového centra v Pardubickém kraji.

Prostřednictvím třech dílčích cílů byly zjištěny výsledky a následně bylo dosaženo hlavního výzkumného cíle, který měl za úkol zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady TČ na život obětí a jak hodnotí systém pomoci obětem. Díky získaným informacím od pracovníků bylo odpovězeno na tazatelské otázky, které se ptaly na to, jaké formy pomoci obětem poskytují, jak hodnotí fungování systému pomoci obětem, jak hodnotí dopady TČ na život obětí, jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce, jaký je nejčastější dopad na oběti TČ, jak hodnotí pokrytí

služeb obětem a zda pokrytí služeb odpovídá potřebám oběti TČ. Zjištěné informace v dílčích cílech nám zároveň poskytují souhrnnou odpověď na hlavní výzkumný cíl. Hlavní výzkumný cíl byl zodpovězen a tedy splněn.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce s názvem *Dopady trestného činu na život obětí* bylo zjistit, jak odborníci a pracovníci sociálních služeb v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady TČ na život obětí a následně jak hodnotí systém pomoci obětem. Diplomová práce se skládá z teoretické a empirické části, které na sebe navazují.

Nejdříve byla prostudovaná odborná literatura, ze které teoretická část vychází. Kapitoly teoretické části byly vybrány tak, aby pomohly čtenáři pochopit danou problematiku. Nejdříve byly vymezeny pojmy spojené s obětí TČ, jako jsou například poškozený, pachatel, typologie obětí, kriminalita nebo viktimologie. Další kapitola byla věnována viktimizaci a jejímu dělení. Následující kapitola pojednávala o právní úpravě a právech obětí. Dále byly popsány dopady TČ na oběť a její okolí, konkrétní faktory, které ovlivňují dopad TČ na oběť a prožívání újmy. Poslední kapitola popisuje typy pomoci obětem TČ a to konkrétně laickou, psychologickou, sociální a právní pomoc. V této kapitole byly zmíněny i organizace, které poskytují pomoc obětem a zároveň byly součástí výzkumu.

V empirické části diplomové práce byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu, která umožňuje zjištění hlubších informací. Nejdříve byl stanoven hlavní výzkumný cíl a tři dílčí cíle, které pomohly zodpovědět hlavní výzkumný cíl. Pro sběr dat byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru, který obsahoval sedm tazatelských otázek. I přes časovou vytiženost pracovníků se podařilo požadované informace získat a trůfám si říci, že tyto informace přinesly zajímavá a důležitá sdělení. Díky této výzkumné metodě mohli být pracovníci při rozhovoru otevřeni a říci jakékoliv své názory k danému tématu. Výzkumu se zúčastnilo šest respondentů, kteří pracují s oběťmi TČ z BKB Pardubice, Nomia Hradec Králové, Občanské poradny Jičín a PMS Jičín. Získaná data byla zanalyzována a interpretována do samostatných podkapitol.

Z výzkumného šetření lze usoudit, že nejčastěji se pracovníci oslovených organizací setkávají s psychickým dopadem. Zároveň upozorňují na to, že dopady jsou často propojené a pokud je oběť TČ zasažena psychickým dopadem, může se to projevit v jejím soukromém životě, tudíž v sociálním a finančním dopadu. Například ztrátou zaměstnání, finančními problémy, zhoršení vztahů s rodinou nebo ztrátou bydlení. Pokud se objeví fyzický dopad TČ, je důležité oběť dostat mimo ohrožení, aby měla takzvaně kde složit hlavu, a okamžitě jí poskytnou pomoc, kterou potřebuje. Pracovníci apelují na to, aby

byla pomoc obětem TČ okamžitá a zároveň dlouhodobá, aby se předcházelo například reviktimizaci. Na to navazuje druhá část výzkumného cíle, a to hodnocení systému pomoci obětem TČ v Královéhradeckém kraji. Pracovníci jsou s pokrytím služeb v Královéhradeckém kraji spíše spokojeni a velice si chválí spolupráce, které mezi různými organizacemi probíhají. Dále bylo zmíněno, že v okresních městech není tolik služeb pro oběti TČ jako v krajských městech, proto vznikají již zmíněné spolupráce mezi organizacemi. Vyhodnocení tedy zní, že v Královéhradeckém kraji služby pro oběti TČ jsou, a jak řekl jeden z dotazovaných pracovníků: *„Oběť, která si řekne o pomoc, ji dostane.“*

I přes spokojenost dotazovaných pracovníků se zde objevily i některé výtky k poskytování služeb obětem TČ. Jako první zmíním nedostatečnou empatii u státní Policie ČR. Oběť, která prožila trauma, potřebuje pochopení, empatii a pocit bezpečí. Nyní není nijak zpochybňována dobře odvedená vyšetřovací práce Policie ČR, ale pokud by více spolupracovala s organizacemi, které pomáhají obětem TČ nebo byla více vzdělaná na psychologické či terapeutické rovině, pro oběti TČ by toto bylo určitě přínosem. Jako další problém byla zmíněna nedostatečná kapacita v azylových domech pro ženy s dětmi. Azylové domy jsou přeplněny a sociální pracovníci mají problém najít nový domov pro ženu, která například utíká od tyranizujícího partnera. Jako poslední nedostatek pracovnice uvedla, chybějící krizové centrum v Hradci Králové. Lidé z Hradce Králové tak musí dojíždět do Pardubického krizového centra.

Doporučení plynoucí z výzkumu zní:

1. Plošné školení státních policistů psychology či terapeutů pro jednání s oběťmi a větší spolupráce s organizacemi poskytující pomoc obětem TČ.

Prohlubování vzdělání není potřeba nejen u policistů, ale toto doporučení považuji za důležité u všech pracovníků, kteří pomáhají obětem TČ, například i u pracovníků v sociálních službách.

2. Navýšení kapacity nebo zřízení nových azylových domů.
3. Založení krizového centra v Hradci Králové.

Z druhého a třetího doporučení tedy plyne, zda by nebylo vhodné zmapovat celý Královéhradecký kraj a zjistit pokrytí a dostupnost poskytovaných služeb pro oběti TČ.

Jako doporučení pro další účastníky výzkumné zkoumání dané problematiky bych uvedla:

1. Provedení rozhovorů či dotazníkové šetření přímo s oběťmi TČ. Zjistit, jak poskytování služeb vnímají oni a zda v něčem vidí nedostatky. Uvědomuji si, že toto rozhodnutí by bylo náročnější jak časově, tak z hlediska přístupu k respondentům. Oběti ještě nemusí být připraveny o svém traumatu mluvit nebo se k němu nemusí chtít vracet.
2. Jako další bych doporučila provést výzkum ve více krajích a zjistit, jak jsou tyto kraje provázané. Podle odpovědí pracovníků, organizace často přijímají klienty ze sousedních krajů kvůli nedostatku služeb ve druhém kraji.

POUŽITÁ LITERATURA

ČÍRTKOVÁ, L. 2014. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, L., VITOUŠOVÁ, P. 2007. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2014-2.

DISMAN, M. 2008. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-0139-7.

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. 2006. *Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1293-3.

GRIVNA, T. 2012. Zákon o obětech trestných činů. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 22-30. ISBN 978-80-87576-39-7.

HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

HOLCR, K. 2009. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha: Leges. ISBN 978-80-8721-227-1.

JANEBOVÁ, R. 2014. *Teorie a metody sociální práce - reflexivní přístup*. Hradec Králové: Gaudeamus. 1. vyd. ISBN 978-80-7435-374-1.

JELÍNEK, J. 2013. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges. ISBN 978-80-87576-44-1.

JELÍNEK, J. 2014. *Zákon o obětech trestných činů: komentář s judikaturou*. 2., dopl. a rozš. vyd. Praha: Leges. ISBN 978-80-7502-016-1.

JOUTSEN, M. 1987. *The Role of the Victim of Crime in European Criminal Justice Systems: A Crossnational Study of the Role of the Victim*. Helsinki: Helsinki Institute for Crime Prevention and Control. ISBN 951-47-0234-4.

KVĚTENSKÁ, D. 2012. Pomoc obětem mravnostních a násilných trestných činů v praxi. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T. 2012. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 130-139. ISBN 978-80-87576-39-7.

KVĚTENSKÁ, D. 2014. *Krizová intervence v kontextu sociální práce*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-435-9.

- MAREŠ, J. 2012. *Posttraumatický rozvoj člověka*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3007-3.
- MATOUŠEK, O. 2013a. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktual. a dopl. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, O. 2013b. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.
- NEUMAN, L. 2011. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. 7th ed. Boston: Pearson Education. ISBN 9780205786831.
- ŠPATENKOVÁ, N. 2011. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktual. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2624-3.
- ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. 2010. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-757-2.
- TOMÁŠEK, J. 2010. *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2982-4.
- VÁGNEROVÁ, M. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J. 2012. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-429-2.
- VELIKOVSKÁ, M. 2016. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4849-8.
- VODÁČKOVÁ, D. 2007. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-342-0.

Elektronické zdroje

- Bezplatné poradenství. 2017. *Občanské poradenské středisko, o.p.s.* [online]. [cit. 2022-18-02]. Dostupné z: <http://www.ops.cz/poradenstvi>
- Oběti trestných činů a jejich práva. *Epravo.cz*. [online]. [cit. 2022-16-02]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/obeti-trestnych-cinu-a-jejich-prava-92945.html>

Pomáháme obětem trestných činů. *Probační a mediační služba*. [online]. [cit. 2022-17-02]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-obeti/>

Poradna pro oběti násilí. 2022. *Nomia*. [online]. [cit. 2022-16-02]. Dostupné z: <http://nomiahk.cz/domu/poradna/>

Poslání a činnosti. 2009. *Bílý kruh bezpečí*. [online]. [cit. 2022-18-02]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/>

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zvlášť zranitelné oběti. 2021. *Policie české republiky*. [online]. [cit. 2022-16-02]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zvlast-zranitelne-obeti.aspx>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Transformační tabulka	33
Tabulka 2: Výzkumný soubor.....	35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Přepis rozhovoru

PŘÍLOHA 1

Dobrý den,

Jmenuji se Daniela Frajmanová a jsem studentkou posledního ročníku magisterského studia, oboru Sociální práce na Univerzitě Hradec Králové. Téma mé diplomové práce je Dopady trestného činu na život obětí. Hlavním cíle výzkumu je zjistit, jak pracovníci v Královéhradeckém kraji hodnotí dopady trestního činu na život obětí a jak hodnotí systém pomoci obětem.

Identifikační otázky

Mohu Vás poprosit o souhlas s nahráváním? „*Jo, dobře.*“

Na jaké pracovní pozici pracujete? „*Já jsem ředitel organizace a zároveň vedoucí odborného týmu.*“

Jaká je Vaše délka praxe v oboru? „*Přes 20 let, nějakých 23 let.*“

Kolik je Vám let? „*58.*“

Jaké je Vaše vzdělání? „*Původně teologické a potom přechod terapeutické vysokoškolské vzdělání.*“

DC 1: Identifikovat v jakých oblastech pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem odborníci a pracovníci sociálních služeb nejvíce pomáhají.

TO 1: Jaké formy pomoci (psychologická, sociální a právní) obětem poskytujete? A jaké konkrétní služby obětem TČ nabízíte?

„*Tak je to hlavně ta psychologická oblast, takže jsou to psychoterapeutické intervence, jako vlastně pádová terapie, pokud je možná, rodinná a individuální. U těch obětí zejména individuální, k tomu je vlastně psychologické poradenství k té terapii a nějaká sociální práce samozřejmě, takže dojednávání na úřadech, doprovody atd. A potom i ta trestně právní, máme nasmlouvané některé odborníky z oblasti trestního práva pro ty oběti, takže tohle ještě k tomu.*“

TO 2: Jak hodnotíte fungování systému pomoci pro oběti TČ?

„Podle toho jaká sféra systému, některá funguje dobře, v některých chvílích, některá hůře. Z našeho pohledu máme třeba výbornou spolupráci s některými kolegy z městské policie a z OSPODu, protože vlastně u těch obětí se setkáváme i s týranými dětmi s dopady toho násilí na dětech. Takže s OSPODy máme, zejména s Hradeckým OSPODem, výbornou spolupráci a s tou městskou policií. Co se týče státní policie, někdy máme jinou představu o tom, myslíme si, že by měla být včasnější ta státní policie a možná více kooperující s organizacemi našeho typu. Možná by policie mohla být více vzdělaná v té rovině terapeutické a psychologické, nemyslím nějakou velkou ambici, ale nějaký základy rozhovoru s tou obětí, které budou respektující. Oni jdou po tom právu po tom vyšetřování, což je v pořádku, ale zároveň je potřeba mít na vědomí, že ty lidi, ty oběti prožívají trauma. A s tím traumatem je potřeba v tom rozhovoru umět aspoň trošku pracovat. Takže tam vidím trošku nedostatek nebo nějaké bílé místo v tom. Je to taky policista od policisty a obvod od obvodu. Není to všude stejný, ale řekl bych, že plošně by chtělo zavést nějaké školení, aby je školili terapeuti, psychologové, který jim dají ten dobrý základ ze zkušenosti, to tam trošku chybí, no.“

DC 2: Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí dopady na život obětí po spáchání trestného činu.

TO 3: Jak hodnotíte dopady trestného činu na život obětí?

„Ty jsou rozsáhlejší. V první řadě je ten dopad na tu oběť v psychické rovině. To je nejvýznamnější dopad, dopad traumatu, který může potom pokračovat v posttraumatické stresové poruše, většinou pokračuje, takže tady v té rovině. Je to vlastně nějaká dezintegrace té osobnosti, ztráta nebo ohrožení v té vlastní identitě člověka. Symptomy traumatu nebo postraumatu, jako je depresivita, která může trvat delší dobu potom, zhoršený spánek, prostě celkově v psychické rovině jsou významné dopady, které se potom odrážejí do zaměstnání té oběti, u žen strach s nadřizených a podobné věci. Pocit méně cennosti, pocit studu za to, co se v rodině dělo, narušení vztahů oběti s okolím, protože ne všichni lidi z okolí přijmou ty věci, tak jak je ta oběť prožívá, i ti nejbližší někdy. V té psychické rovině je to nejzásadnější zasažení té oběti, a které může být opravdu dlouhodobé. Další oblast je sociální. Samozřejmě dopady na ty děti potom, jo, děti, které jsou nezletilé a svědci domácího násilí, tak rovněž na tu psychickou rovinu těch dětí zase

práce s traumatem, symptomy traumatu u těch dětí. Mimo symptomy tam může být záškoláctví, drogy, alkohol a podobné věci, v pozdějším věku v dopívání. Problémy v navázání vztahů, tady v té rovině. I projevy agrese u dětí vnímáme. Takže ty dopady v psychické rovině jsou největší. Samozřejmě v ekonomické rovině, jako že se žena ocitne sama bez nějakých finančních, materiálních možností nějakou dobu, to se s ní potom táhne jakoby další čas, takže to taky no. “

TO 4: Jaké formy pomoci oběti potřebují nejvíce?

„Nejzásadnější je člověka stabilizovat. Tu léčbu duše potřebuje na prvním místě, trvá to delší dobu, je to intenzivní práce a ne vždycky se to daří, protože do toho jsou různé vyšetřování, soudy, soudy o děti atd. Čili je to velmi složitý proces, ale ta psychická rovina je na prvním místě. “

TO 5: Jaký je podle Vás nejčastější dopad (sociální, psychický, finanční, fyzický) na osoby ohrožené TČ?

„Ono to jde ruku v ruce, jakoby se to překrývá. V té fázi, kdy ta žena vlastně, ona se rozhodne odejít s té domácnosti a už to trvá delší dobu to násilí, tak to jde ruku v ruce, kdy tam to psychické zasažení je tam to silné trauma a vlastně stres a zároveň to ekonomické ohrožení, protože nemá kde bydlet, často ji rodiče nemůžou vzít nebo nemá dostatek v tom sociální, takže vlastně ta ekonomická, sociální a psychická rovina jdou zároveň v tu chvíli. A hodně ta žena, ta oběť, řeší samozřejmě to bydlení, řeší ty peníze pro děti, řeší obživu a základní věci a to ji samozřejmě více stresuje, to umocňuje to trauma, co zažila nebo zažívá. Takže to tam jde pořád ruku v ruce, ty traumatické roviny s tou ekonomickou. “

DC 3: Jak odborníci a pracovníci sociálních služeb hodnotí pokrytí a potřeby služeb obětem trestného činu.

TO 6: Jak hodnotíte pokrytí služeb obětem v Královéhradeckém kraji z hlediska pomáhajícího prostředí?

„Jsou tam velké rozdíly, třeba tady na Hradecku je to zasítované řekl bych dobře. Je tady intervenční centrum, my jsme tady – poradna pro oběti násilí a třeba rodinná poradna, která dělá zase trochu jinou práci a další organizace, které jsou schopný navázat na tu naši intervenci. Ale samozřejmě je to velké město. Potom třeba města jakou jsou Hořice,

Náchod, Jičín, Broumov, vůbec, tam je těch služeb mnohem míň a nejsou ty služby tolik pokryty. My vyjíždíme do těch oblastí na to Náchodsko hodně, na Broumovsko vyjíždíme s mobilní poradnou a nějak tam se snažíme pomáhat, ale tam ty služby moc nejsou.“

TO 7: Odpovídá pokrytí služeb v Královéhradeckém kraji potřebám obětí trestného činu?

„No, myslím si, že na nějaké základní rovině asi jako odpovídá, to znamená, že z toho regionu toho kraje ty lidi se dopídí nějaké poradny, třeba nám nebo intervenčnímu centru, takže to asi jakoby na nějaký základní rovině. Ale osobně si myslím, že by těch poraden a nebo kapacit poraden mělo být více. Aby to bylo zasaturované, tak jak by bylo potřeba, tak ještě chybí. Co se týče Hradce, dobře funguje sociální odbor a zdravotnictví na magistrátu a myslím si, že ten prostor mají i z vyloučených lokalit. Samozřejmě, co vezmeme za vyloučené lokality, jestli to je opravdu totálně vyloučené lokalita, které prostě fakt má obrovské problémy. Třeba v Hradci takové lokalita až tak tolik nejsou. Jsou tady, třeba romská populace, romská lokalita, tak jako oni mají možnost, oni jsou na magistrátu poměrně, jako vědí, že existují. Ale v těch jiných lokalitách, třeba Mostecko nebo mimo ten náš kraj, tak nevím, jak tam to funguje, tam to bude asi horší, no.“